

**Eletty demokratia –
tukimateriaali demokratiaa vahvistavaan
esteettiseen ja keholliseen oppimiseen
toisen asteen koulutuksessa**

Kirjoittajat

Karine Oganisjana

Philip A. Woods

Rolands Ozols

Toimittajat

Suzanne Culshaw

Claire Dickerson

Pauliina Jääskeläinen

Pilvikki Lantela

Philippa Mulbery

Cláudia Neves

Tutkijat

Joanne Barber

Suzanne Culshaw

Uldis Dūmiņš

Konstantins Kozlovskis

Natalja Lāce

Karine Oganisjana

Rolands Ozols

Marie Toseland

Philip A. Woods

Rahoitus

Tämä hanke on saanut rahoitusta Euroopan unionin Horizon Europe -tutkimus- ja innovaatio-ohjelmasta (Grant Agreement No. 101094052) sekä UK Research and Innovation (UKRI) -rahoituksesta (Reference Number: 10063654).

Vastuuvapauslauseke

Hanketta on rahoittanut Euroopan unioni. Esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat dokumentin laatijoiden omia eivätkä välttämättä vastaa Euroopan unionin tai toimeenpanoviraston näkemyksiä ja mielipiteitä. Euroopan unionia tai tuen myöntäviä viranomaisia ei voida pitää vastuussa niistä.

Otsikko ja lisenssi

Eletty demokratia – tukimateriaali demokratiaa vahvistavaan esteettiseen ja keholliseen oppimiseen toisen asteen koulutuksessa © 2026 AECED-konsortio: (Lapin yliopisto – Suomi, Hertfordshiren yliopisto – Iso-Britannia, Marburgin yliopisto – Saksa, Universidade Aberta – Portugali, Riian teknillinen yliopisto – Latvia, Zagrebin yliopisto – Kroatia.

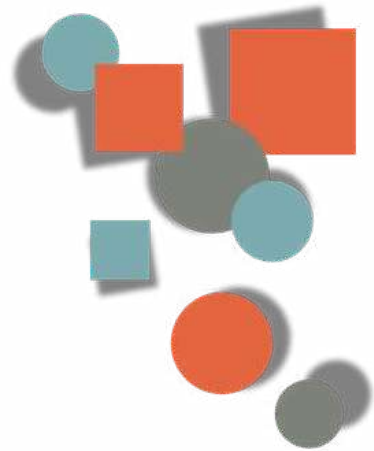
Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla (CC BY 4.0). Käyttöluva on nähtävissä osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Saavutettavuus ja ääneenlukutyökalujen käyttö

Tämä asiakirja on suunniteltu tukemaan käyttöä ääneenlukutyökalujen ja avustavan teknologian kanssa. Tekstillä on selkeä, numeroitu rakenne, ja se on esitetty loogisessa lukujärjestyksessä. Näin tuetaan näytönlukuohjelman käyttöä. Kuvat ja kaaviot sisältävät alt-tekstin silloin, kun niillä on merkitystä sisällön ymmärtämiselle.

Tähän raporttiin voidaan viitata seuraavasti:

AECED Consortium (2026). Eletty demokratia – tukimateriaali demokratiaa vahvistavaan esteettiseen ja keholliseen oppimiseen toisen asteen koulutuksessa. DOI: 10.5281/zenodo.19321504

Sisällys

1. Johdanto

2. Trilogia demokraattisten arvojen aistimisesta, mallintamisesta ja vaalimisesta

Demokraattisten arvojen aistiminen

Demokraattisten arvojen mallintaminen

Demokraattisten arvojen vaaliminen

3. Demokraattisten periaatteiden toteuttaminen AELDin avulla

Demokraattiset periaatteet yksi kerrallaan

Kolme lähestymistapaa demokraattisten arvojen ja periaatteiden tutkimiseen

4. Demokratiataju elettyinä kokemuksena

5. Responsiivinen pedagogiikka käytännössä

Responsiivisen pedagogiikan työkalupakki opettajalle

Responsiivisen pedagogiikan itseopiskelumateriaali opettajalle

6. Hyväksyvän katseen ymmärtäminen ja soveltaminen käytännössä

Valmistava harjoite hyväksyvään katseeseen: Luokitteluiden tuolle puolen astuminen
Itsensä ja keskinäisen hyväksymisen harjoittelu

I. Johdanto

Tämä tukimateriaali sisältää käytännönläheisiä ja havainnollistavia harjoituksia ja selityksiä. Ne näyttävät, miten demokratiaa edistävän esteettisen ja kehollisen oppimisen (AELD) keskeisiä käsitteitä voidaan muovata ja kehittää toisen asteen koulutuksessa.

Materiaali koostuu viidestä osasta:

1. Trilogia demokraattisten arvojen aistimisesta, mallintamisesta ja vaalimisesta
2. Demokraattisten periaatteiden toteuttaminen ja tutkiminen AELDin avulla
3. Demokratiataju omana kokemuksena
4. Responsiivinen pedagogiikka käytännössä
5. Hyväksyvän katseen ymmärtäminen ja toteuttaminen käytännössä

Kukin osa liittyy samaa aihetta käsittelevään osioon toisen asteen koulutuksen oppaassa ”Eletty demokratia – opas demokratiaa vahvistavaan esteettiseen ja keholliseen oppimiseen toisen asteen koulutuksessa”. Tukimateriaalin harjoitukset on kehitetty

- tekemällä kokeiluja opettajien, oppilaiden ja rehtoreiden kanssa toisen asteen oppilaitoksissa Latviassa ja Isossa-Britanniassa
- hyödyntämällä kokeilujen jälkeisiä keskusteluja opettajien ja sidosryhmien kanssa (koulutuksen ja kulttuurin asiantuntijat ja psykologi)
- jakamalla ja testaamalla luovia AELD-ideoita työpajoissa kansainvälisissä konferensseissa
- yhteistyössä suomalaisten, saksalaisten, kroatialaisten ja portugalilaisten AECED-kollegoiden kanssa.

Tukimateriaali on kirjoitettu ammattilaisten näkökulmasta. Se näyttää, miten opettajat voivat soveltaa ideoita ja lähestymistapoja työssään sekä itseensä että oppilaisiin. AELDin laajuuden ja potentiaalin havainnollistamiseksi huomioimme tarkoituksella monenlaiset toisen asteen kontekstit (oppitunnit, projektityöt, keskustelut, ryhmätehtävät ja keskustelut koko luokan kesken), tilat (luokkahuoneet, ruokala/kahvila ja kirjasto), yhteiset tiedotustilat (ilmoitustaulut, tietonäytöt ja luokkahuoneen seinät) ja opetuksen ulkopuolisen toiminnan (urheilujoukkueet, kerhot, harjoitukset ja oppilaskunta). Materiaalissa ammattilaisia kehoitetaan käyttämään multimodaalisia AELD-menetelmiä, kuten draamaa, luonnostelua, kollaaseja, reflektoivaa kirjoittamista ja valokuvaluonnostelua, tietoisuuteen ja aistimukseen liittyviä harjoituksia (kehollinen kartoitus), tableautta (opiskelijat luovat puhumatta liikkumattoman kuvan käsitteen ilmaisemiseksi) ja tarinankerrontaa.

Osissa noudatetaan asteittaisen kehittelyn logiikkaa. Esimerkki:

- ”Trilogia demokraattisten arvojen aistimisesta, mallintamisesta ja vaalimisesta” alkaa siten, että ammattilaisia kehoitetaan kokeilemaan harjoituksia itse. Näin he voivat huomata, miten aistimuksellinen ja kehollinen kokemus voi syventää ymmärrystä reflektoinnin ohella. Lukijoita ohjataan tutkimaan syvällisemmin demokraattisia arvoja sen kautta, mitä he kuulevat, näkevät, koskettavat, haistavat ja maistavat.
- Seuraavassa osassa siirrytään syvemmälle tasolle: ammattilaisia pyydetään muuntamaan abstraktit demokraattiset arvot konkreettisiksi asetelmiksi arkipäiväisiä esineitä ja mielikuvitusta käyttäen. Näiden asetelmien luominen ja tulkitseminen syventää ymmärrystä ja tukee demokraattista eetosta ja suhteita. Lopuksi esitellään erityisiä AELD-pohjaisia mikroharjoituksia, joilla demokraattisia arvoja voidaan vaalia erilaisissa toisen asteen oppilaitosten konteksteissa.

Tukimateriaalin kukin osa auttaa ammattilaisia ymmärtämään, mikä käsite tai menetelmä on, miksi sillä on merkitystä, miten se toteutetaan käytännössä ja mitä osallistujat siitä hyötyvät. Tehtävien esittelyissä kerrotaan selkeästi niiden tarkoitukset ja käytännön vaiheet, jotta opettajat voivat soveltaa niitä varmoin mielin erilaisissa luokkahuoneissa, ryhmissä ja koulun tiloissa.

2. Trilogia demokraattisten arvojen aistimisesta, mallintamisesta ja vaalimisesta

Tässä osassa yhdistetään kaksi osatekijää ja havainnollistetaan tapoja toteuttaa käytännössä ideoita, jotka esiteltiin osiossa 3 ”Demokratian arvot toisen asteen koulutuksessa” (Eletty demokratia – opas demokratiaa vahvistavaan esteettiseen ja keholliseen oppimiseen toisen asteen koulutuksessa). Tämän trilogian tarkoituksena on:

1. Kannustaa osallistujia huomaamaan, miten aistimuksemme ja keholliset reaktiomme voivat toimia toisiaan täydentävinä tietolähteinä – tässä tapauksessa auttaa aistimaan demokraattisia arvoja ja syventämään niiden ymmärtämistä.
2. Tukea osallistujia demokraattisten arvojen vaalimisessa kehollisten ja esteettisten arkikäytäntöjen kautta – käyttäen liikkumista, aistihavaintoja, luovaa ilmaisua ja pohdintaa demokraattisten tottumusten luomiseen eri tilanteissa.

Vaikka materiaalissa keskitytään toisen asteen koulutukseen, trilogian jokaista osaa voidaan käyttää demokraattisten arvojen ymmärryksen, tuntemisen ja toteuttamisen syventämiseen useissa eri yhteyksissä, mukaan lukien korkeakouluopetus (korkeakouluopiskelijoiden kanssa) ja aikuiskoulutuksessa, ammatillisen osaamisen ja organisaatioiden kehittämistyössä (esim. opettajat, nuorisotyöntekijät, kouluttajat, julkisen sektorin henkilökunta, kansalaisjärjestöjen työntekijät ja työpaikkatiimit).

Demokraattisten arvojen aistiminen

Tämän osan tavoite: Tutustua kolmeen keskeiseen demokraattiseen arvoon – vapauteen, tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen sekä responsiivisuuteen - yhdistämällä kognitiivinen oivaltaminen ja keholliset tuntemukset (kuulo, näkö, tunto, haju ja maku). Osassa korostetaan kehollisen kokemuksen roolia näiden arvojen oppimisessa ja ymmärryksen syventämisessä.

Osallistujat: Toisen asteen oppilaat, opettajat tai oppilaiden ja opettajien ryhmät.

Harjoituksen pituus: 45–60 minuuttia riippuen osallistujien määrästä.

Materiaalit: Demokraattisten arvojen kortit (nämä voi tehdä itse: vapaus, responsiivisuus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus).

Tila: Tavallinen luokkahuone, jossa on tietokone ja projektori sekä pääsy internetiin

Vaihe 1: Tutustuminen demokraattisiin arvoihin.

Kehotamme osallistujia tutustumaan demokraattisiin arvoihin ja syventämään ymmärrystään niistä – kognitiivisesti, emotionaalisesti ja kehollisesti – käyttäen kolmea arvokorttia, jotka perustuvat oppaan osioon 3 "Demokraattiset arvot toisen asteen koulutuksessa".

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvo tarkoittaa, että kaikki ovat tärkeitä ja ansaitsevat kunnioitusta. Yhdenvertaisuus huomioi, että kaikki eivät tarvitse samoja asioita – joten mukautamme tukea, aikaa ja vaihtoehtoja niin, että jokainen oppilas voi osallistua itselleen sopivalla tavalla.

Responsiivisuus

Responsiivisuus tarkoittaa sen huomaamista, mitä toisilla on meneillään (heidän mielialansa, kehonkielensä ja tarpeensa), ja oman toiminnan muovaamista sen mukaan. Se tarkoittaa myös omien reaktioiden (stressi, ärtymys, epämukavuus) tunnistamista ja pysähtymistä ennen harkittua reaktiota. Tämä edistää vuoropuhelua, tiimityötä, erimielisyyksien selvittämistä ja ratkaisemista.

Vapaus

Vapaus tarkoittaa sitä, että jokaisella on koulussa tilaa olla oma itsensä: jakaa ajatuksia, esittää kysymyksiä ja tehdä valintoja. Se tarkoittaa myös yhteisten rajojen kunnioittamista, jotta kaikki tuntevat olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi.

Osallistujat työskentelevät pareittain käyttäen demokraattisten arvojen kortteja. He lukevat kunkin kortin, keskustelevat kortin aiheesta ja vastaavat kolmeen ohjaavaan kysymykseen:

- Mitä tämä arvo merkitsee minulle?
- Voitko kertoa arkisen esimerkin, miten tämä arvo ilmenee koulussa, kotona tai ollessasi ystävien kanssa?
- Mitä voisi tapahtua, jos tämä arvo puuttuisi yhteisöstä?

Keskustelu auttaa osallistujia ymmärtämään, tuntemaan ja huomaamaan arvot käytännössä – ja yhdistämään ne omiin kokemuksiin.

Vaihe 2: Demokraattisten arvojen kokeminen aistien kautta

Tässä vaiheessa osallistujia pyydetään laajentamaan huomiotaan sekä aistinvaraisen että reflektiivisen tietoisuuden avulla. Osallistujat kiinnittävät vuorollaan huomiota kuhunkin aistiin. Näin he huomaavat, miten se, mitä he kuulevat, näkevät, koskettavat, haistavat ja maistavat, muokkaa heidän ajatuksiaan, tunteitaan ja kehollisia reaktioitaan.

Suosittellemme muiden kuin näköaistin tutkimista silmät kiinni, jotta ympäröivistä ihmisistä ja esineistä ei aiheudu visuaalista häiriötä. Tämä auttaa osallistujia keskittymään kehon reaktioihin ja huomaamaan, millaisia mielleyhtymiä kukin aistimus herättää suhteessa demokraattisiin arvoihin tai niiden puutteeseen. Tämä voi terävöittää kriittistä näkökulmaa kontrastin kautta.

Jokaisen kehollistetun aistipohdinnan jälkeen osallistujia pyydetään kertomaan, mikä demokraattinen arvo kokemuksesta tuli mieleen ja miksi.

Osallistujat ovat usein yllättyneitä siitä, miten eri tavoin sama ääni resonoi ryhmässä ja miten aistimusten yhdistäminen demokraattisiin arvoihin syventää heidän ymmärrystään niiden merkityksestä.

Suosituksia aistiosioon

- Kuulo: lyhyet äänimaisemat – musiikkia eri tyylilajeista ja soittimista (esim. Il Silenzio) sekä luonnon ääniä (esim. viidakko, meri, sade) ja ihmisten tekemiä arkipäivän ääniä (esim. marssiminen, puhuminen, nauraminen).
- Näkö: videotallenteet ryhmätoiminnasta (esim. Sadeck Waffin ohjaama Tokion 2020 paralympialaisten jäähyväisseremonia).
- Kosketus: materiaaleja, joiden pinta on erilainen (esim. silkki, tarranauhat, pesusieni).
- Haju: huolella valitut tuoksut allergiat ja herkkyudet huomioiden (esim. kahvi, ruusu, leipä).
- Maku: huolella valitut ruoka-aineet, jotka yleisesti ottaen sopivat kaikille osallistujille (huomioiden ruokavaliovaatimukset mahdollisuuksien mukaan). Voit lukea siitä, miten demokraattisia arvoja aistittiin kuulon, näön, kosketuksen, hajun ja maun kautta, AECED:n blogikirjoituksesta ”Sensing Democracy through a Multi-Scape Journey”. (<https://aeced.org/blog/sensing-democracy-through-a-multi-scape-journey/>).

Ryhmän loppupohdinta

- Mitä opit tässä harjoituksessa demokraattisista arvoista?
- Auttoiko aistien huomioiminen sinua ymmärtämään nämä arvot eri tavalla tai selkeämmin? Miten?
- Mitä ihmisten erilaiset reaktiot opettivat sinulle itsestäsi tai muista osallistujista?
- Missä muualla voisit käyttää aistimuksia / kehollista huomiota oppimisen tai päätöksenteon tukena?

Demokraattisten arvojen mallintaminen

Tämän osan tavoite: Tämän osan tavoite: Auttaa osallistujia yhdessä ilmaisemaan ja rakentamaan demokraattisia arvoja luovan, kehollisen yhteistyön kautta käyttäen kollaasia (tarvittaessa yhdistettynä liikkeeseen ja/tai ääneen) ja kollektiivista arvaamista. Tarkoituksena on kokea demokratia asiana, jota harjoitamme ja jota jatkuvasti elämme.

Osallistujat: Toisen asteen oppilaat, opettajat tai oppilaiden ja opettajien ryhmät.

Harjoituksen pituus: 45–60 minuuttia riippuen osallistujien määrästä.

Materiaalit: Sekalainen valikoima materiaaleja: paperia/kartonkia ja leikekuvia, liimaa, teippiä ja sakset, kyniä/tusseja, savea, kangastilkkuja, lankaa/nauhaa, nappeja/helmiä.

Tila: Tavallinen luokkahuone, jossa on tietokone ja projektori sekä pääsy internetiin ja riittävästi tilaa parityöskentelylle ja lyhyille esityksille.

Vaihe 1: Asetelmien luominen demokraattisista arvoista

Osallistujat voivat ensin valita parinsa kanssa, mistä demokraattisesta arvosta he haluavat tehdä asetelman. Tämän jälkeen he luovat materiaaleista kollaasin hyödyntäen mielikuvitustaan ja ymmärrystään valitusta arvosta.

Tämä prosessi edellyttää keskinäistä kuuntelua, näkökulman valitsemista ja avointa suhtautumista toisen ajatuksia kohtaan. Siihen sisältyy myös vallan jakamista – johtamista ja seuraamista vuorotellen tarpeen mukaan – jolloin osallistujat kokevat demokratian osana prosessia.

Parien on työskenneltävä hiljaa niin, että muut eivät tiedä etukäteen, mitä demokraattista arvoa heidän työnsä kuvaa.

Vaihe 2: Asetelmanäyttely

Yksi pari kerrallaan esittelee työnsä ryhmälle ja pyytää muita arvaamaan, minkä demokraattisen arvon he ovat visualisoineet, ja perustelemaan vastaukset. Sitten pari paljastaa valitsemansa arvon ja selittää lyhyesti tekemänsä valinnat. Tämä vaihe aktivoi tehokkaasti osallistujia, mutta se auttaa myös edistämään rakentavaa vuoropuhelua ja kunnioittavaa viestintää: miten esimerkiksi reagoida poikkeavaan arvaukseen, jotta reaktio ei loukkaa tai lannista muita. Tämä on tilanne, jossa demokraattiset arvot toteutuvat käytännössä – jokainen saa vapaasti ilmaista itseään, osallistua merkityksellisesti ja tulla huomioituksi kunnioittavasti (ks. Demokraattisten arvojen kortit).

Vaihe 3: Paripohdinta

Parit vastaavat vuorotellen. Puhuja vastaa kysymykseen ja sitten pari tekee lyhyen yhteenvedon kuulemastaan (minkä jälkeen rooleja vaihdetaan).

Paripohdinta

- Uskoimmeko molemmat ilmaisevamme samaa arvoa?
- Miten työskentelimme yhdessä – mikä auttoi meitä kuuntelemaan, jakamaan valtaa ja luomaan yhdessä?
- Mitä opimme muiden tulkinnoista, erityisesti kun ne poikkesivat omasta tarkoituksestamme?

Valinnainen koko ryhmän loppukeskustelu:

Kukin pari vastaa yhdellä virkkeellä:

“Yksi asia, jonka opimme, oli...”

Demokraattisten arvojen vaaliminen

Tämän osan tavoite: Vaalia demokraattisia arvoja jokapäiväisessä oppimisessa pienillä, toistettavilla AELD-mikroharjoituksilla, joissa hyödynnetään esteettisiä ja kehollisia aktivointitapoja. Tämä tukee vapauden, tasa-arvon/yhdenvertaisuuden ja responsiivisuuden tuntemista ja harjoittamista luokassa ja laajemmassa koulukontekstissa.

Osallistujat: Toisen asteen oppilaat, opettajat tai oppilaiden ja opettajien ryhmät.

Harjoituksen pituus: Joustava; mikroharjoituksia voidaan tehdä yksittäin tai niistä voi yhdistellä pidempiä jaksoja oppimiskontekstin mukaan (esim. oppitunti, projektityö, kirjasto, ruokala/kahvila, opetuksen ulkopuolinen toiminta tai kokoukset).

Materiaalit: Riippuen valitusta AELD-toimintatavasta ja -ympäristöstä materiaalit voivat vaihdella kollaasi- ja askartelumateriaaleista (paperi/kartonki, leikekuvat, liima/teippi, sakset, kynät/tussit, savi, kangastilkut, lanka/nauha, napit/helmet) äänentoiston, liikkumisen tai kirjoittamisen perustyökaluihin (esim. puhelin tai kaiutin äänentoistoa varten, muistikirjat).

Tila: Mikä tahansa luokkahuone tai oppimistila (mukaan lukien käytävät, ulkoalueet tai koulun ulkopuoliset tilat), jossa on riittävästi tilaa yksilö-, pari- ja pienryhmätyöskentelyyn.

Vapauden vaaliminen: mikroharjoitus
AELD menetelmä: refleктоiva kirjoittaminen

Konteksti: Keskusteluissa tai projektityöskentelyssä osa oppilaista jättäytyy usein taka-alalle (peläten tuomitsemista tai ”väärän” vastauksen antamista) ja muutamat henkilöt hallitsevat keskustelua.

Miksi tämä menetelmä: Refleктоiva kirjoittaminen luo yksityisen tilan pohdinnalle, vähentää sosiaalista painetta ja tukee aitoa, vastuullista itseilmaisua.

Toteutustapa: Pyydä oppilaita kirjoittamaan lyhyt vastaus kysymykseen: ”Mitä todella ajattelen tästä – ja miksi?” He kirjoittavat lyhyesti käyttäen seuraavia aloitusfraaseja: Ajattelen... / Tunnen... (kehossani / tunnetasolla) / Tarvitsen... (jotta voin ilmaista itseäni vastuullisesti tässä ryhmässä).

Kukin oppilas saa sitten valita itselleen sopivan osallistumistavan: jakaa kirjoituksen parilleen / jakaa sen ryhmälle / pitää sen yksityisenä (tai jakaa sen nimettömänä, jos mahdollista).

Mitä osallistujat saavat: selkeyttä näkemyksiinsä, tasapainoisemman tavan osallistua sekä harjoitusta itsensä ilmaisemisesta vastuullisesti.

Lopuksi oppilaita pyydetään täydentämään seuraava virke: ”Yksi tapa, jolla voin käyttää vapautta vastuullisesti oppimisessa, on...”

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vaaliminen: mikroharjoitus

AELD menetelmä: valokuvaus (tai valokuvaluonnostelu – valokuvien avulla voidaan nopeasti dokumentoida tila tai tilanne, havaita toistuvia toimintamalleja ja tukea keskustelua ja toiminnan kehittämistä).

Konteksti: Ruokalassa/kahvilassa (tai kirjastossa), osallisuus ja poissulkeminen näkyvät usein pienissä, arkisissa tavoissa: kenelle on paikka istua, ketä lähestytään, kenen meluamista siedetään, kuka kokee voivansa ottaa tilaa tai kuka vetäytyy hiljaa syrjään. Tällaiset toimintamallit muovaavat oppilaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vaikuttavat heidän halukkuuteensa osallistua muualla. Tämä voidaan huomioida kehystämällä harjoitus yhteisöllisen innovaation valokuvahaasteeksi: parit tunnistavat tilasta yhdenvertaisuutta tukevia asioita ja yhdenvertaisuutta rajoittavia asioita ja ehdottavat sitten yhtä pientä, toteuttamiskelpoista muutosta ruokalan/kirjaston yhdenvertaisuuden parantamiseksi. Luokka valitsee yhden ehdotuksen kokeilua ja arviointia varten.

Miksi tämä menetelmä: Valokuvaus auttaa oppilaita huomaamaan yhdenvertaisuuden ilmiötä ympäristössä ilman, että harjoituksessa keskitytään yksilöihin. Se tarjoaa helposti lähestyttävän tavan tutkia osallistumista helpottavia tai vaikeuttavia tekijöitä, kun katse kohdistuu tiloihin, esineisiin, asetteluihin ja rutiineihin. Näin yhdenvertaisuus tulee näkyväksi ja siitä voidaan keskustella.

Toteutustapa:

- Sovitaan yhteisesti, että tunnistettavia kasvoja ei kuvata. Kuvaamisessa keskitytään tiloihin, esineisiin ja ympäristön muihin visuaalisiin vihjeisiin ja näkökulmiin.
- Opiskelijat palauttavat pareittain kaksi kuvaa (tai luonnosta): toinen niistä kuvaa joukkoon kuulumista/pääsyä ja toinen estettä. Esteiden osalta opiskelijat ehdottavat mikromuutosta, joka edistäisi tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kyseisessä paikassa.
- Kuvatekstien laatimisessa hyödynnetään seuraavia virkkeiden alkuja:

Huomaan...

Tämä tuntuu osallistavalta / poissulkevalta, koska...

Pieni muutos voisi olla... (välttää syylistämistä älkääkä nimetkö henkilöitä).

- Ehdotuksista käydään lyhyt keskustelu koko luokan kesken, minkä jälkeen luokka äänestää yksinkertaisten kriteerien perusteella: toteutettavissa / oikeudenmukainen / parantaa useampien opiskelijoiden mahdollisuuksia / edullinen toteuttaa.
- Valittua ideaa pilotoidaan ja arvioidaan viikon ajan. Tarvittaessa ideaa voidaan viedä eteenpäin sopivien sidosryhmien kanssa (esim. oppilaskunta, kirjastonhoitaja, ruokalan ohjaaja, luokanopettaja tai johtoryhmä).

Mitä osallistujat saavat: paremman tietoisuuden siitä, miten arkiset olosuhteet vaikuttavat yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon, yhteisen kielen osallisuuden käsittelemiseen ilman henkilökohtaisia syytöksiä sekä käytännön ideoita pieniin, realistisiin parannuksiin yleisissä koulutiloissa.

Lopuksi oppilaat täydentävät seuraavan virkkeen: ”Yksi pieni muutos, joka tekisi tästä tilasta yhdenvertaisemman, on...”

Responsiivisuuden vaaliminen: mikroharjoitus

AELD menetelmä: Tietoisuuteen ja aistimukseen perustuva harjoitus (kehollinen kartoitus)

Konteksti: Yhteiset tiedotustilat (ilmoitustaulut, näytöt, opasteet, luokkahuoneen seinät) on usein järjestetty aikuisten mukavuuden tai visuaalisen siisteyden ehdoilla. Tämä voi tahattomasti sulkea ulkopuolelle osan oppilaista (jotka ovat eri pituisia tai joilla on erilaisia liikkumiskykyyn tai näköön liittyviä tarpeita), heikentää tiedonsaantia ja lisätä väärinkäsityksiä.

Miksi tämä menetelmä: Tämä harjoitus perustuu tietoisuuteen ja aistimukseen, sillä se alkaa suorasta kehollisesta havainnoinnista: oppilaat huomaavat omien silmiensä tason ja käyttävät sitä ensikäden tietona. Harjoituksesta tulee eräänlainen kehollinen kartoitus, kun jokainen oppilas asettaa taulun vieressä olevalle pystysuoralle metalliliuskalle magneettipisteen omien silmiensä tasolle. Yhdessä pisteet muodostavat visuaalisen kartan siitä, miten oppilaat todella näkevät ilmoitustaulun. Henkilöstön tulee reagoida tähän karttaan mukauttamalla ympäristöä (esim. luomalla kaksi lukuvyöhykettä ja julkaisemalla ilmoitukset molemmilla). Tämä tekee responsiivisuudesta konkreettista: ryhmän erot tunnistetaan ja käytäntöä mukautetaan sen mukaisesti, eikä opiskelijoiden odoteta sopivan yhteen ja samaan muottiin.

Toteutustapa:

- Tehdään lyhyt sopimus: tavoitteena on esteettömyys, ketään ei nosteta joukosta esiin ja opiskelijoiden keholliset kokemukset ovat dataa.
- Eri luokka-asteilla olevat oppilaat sijoittavat pienen magneettisen pisteen (tai tarran) ilmoitustaulun vieressä olevalle pystysuoralle kaistaleelle omien silmiensä tasolle.
- Henkilökunta ja oppilaat tarkkailevat kuviota ja tunnistavat pääasiallisen lukuvyöhykkeen (sekä toisen, alemman vyöhykkeen, jos ilmenee selkeä klusteri).

Jatkossa kustakin ilmoituksesta tehdään kaksi kopiota, yksi kummallekin vyöhykkeelle, jotta tiedot ovat saatavilla myös nuoremmille oppilaille ja pyörätuolia käyttäville. Oppilaat voivat siirtää ilmoituksia vyöhykkeiden sisällä luettavuuden parantamiseksi.

Mitä osallistujat saavat: henkilökohtaisen kokemuksen responsiivisuudesta huomioimisena ja sopeuttamisena, paremman pääsyn tietoon, mahdollisuuden välttää turhia virheitä sekä vahvemman tunteen siitä, että heidät huomioidaan ja heidän tarpeisiinsa reagoidaan.

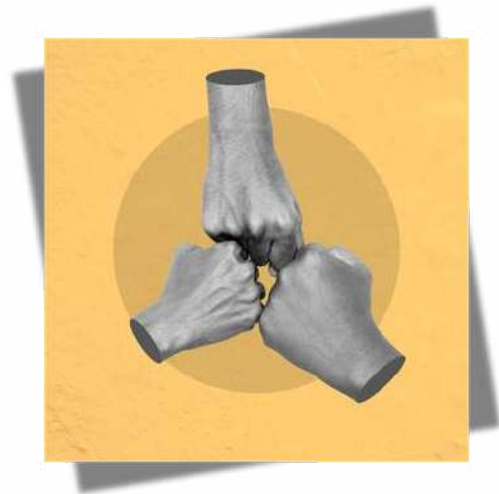
Responsiivisuuden demokraattinen arvo näkyy tässä erityisen selvästi, kun sitä verrataan vähemmän responsiiviseen lähestymistapaan: Henkilökunta asettaa ilmoitustaulun vakiokorkeudelle siistin linjauksen varmistamiseksi. Ilmoitukset julkaistaan yhdellä vyöhykkeellä, jossa on merkintä ”Älä siirrä ilmoituksia”. Opiskelijoilta ei kerätä palautetta. Taulu näyttää siistiltä, mutta sen käyttö on epätasaista: jotkut opiskelijat lakkaavat lukemasta sitä ja tiedonpuutteeseen liittyvät virheet lisääntyvät.

Osallistujat pohtivat kokemusta täydentämällä seuraavan virkkeen: ”Yksi paikka koulussamme, jossa pieni muutos voisi tehdä saavutettavuudesta responsiivisemmän, on...”

Näin demokraattiset arvot siirtyvät trilogian kaikissa osissa niiden tuntemisesta (aistiminen) kohti niiden muovaamista ja jakamista (mallintaminen) ja elämistä konkreettisina arjen tapoina (vaaliminen).

3. Demokraattisten periaatteiden toteuttaminen AELDin avulla

Tässä osassa näytetään, miten demokraattisia periaatteita voidaan toteuttaa toisen asteen opetuksen arjessa esteettisen ja kehollisen oppimisen menetelmillä. Se täydentää osiota 4 "Demokraattiset periaatteet toisen asteen koulutuksessa" (Eletty demokratia – opas demokratiaa vahvistavaan esteettiseen ja keholliseen oppimiseen toisen asteen koulutuksessa) tarjoamalla käytännönläheisiä ja toteuttamiskelpoisia lähestymistapoja. Se sisältää myös selityksiä, jotka tukevat opettajia eri lähestymistapojen soveltamisessa. Näin se tukee vallan jakamisen, holistisen oppimisen, muutosta tuottavan vuoropuhelun ja relationaalisen hyvinvoinnin edistämistä eri yhteyksissä.

Osa on jaettu kahtia:

→ ensimmäisessä osiossa kutakin demokraattista periaatetta käsitellään vuorollaan

→ toisessa osiossa tukimateriaalin käyttäjiä pyydetään harkitsemaan ja kokeilemaan kolmea lähestymistapaa demokraattisten periaatteiden tutkimiseen: piirtämistä, kollaasin tekemistä ja harjoitusta demokraattisia periaatteita kuvaavien korttien avulla.

Demokraattiset periaatteet yksi kerrallaan

Vallan jakaminen käytännössä

AELD menetelmä: Ääni/rytmi (yhteinen rytmi ja vaihtuva johtaja)

Konteksti: Opetuksen ulkopuolisessa ryhmätoiminnassa (urheilujoukkueissa, kerhoissa, harjoituksissa, oppilaskunnassa) osallistuminen ja vaikuttaminen voivat jakautua epätasaiseksi: muutama opiskelija asettaa vauhdin ja suunnan, kun taas toiset sopeutuvat, vetäytyvät tai jäävät huomiotta.

Miksi tämä menetelmä: Yhteinen rytmi tekee yhdenvertaisuudesta konkreettista ja kehollista. Vuorotteleva johtajuus ja kollektiivinen seuraaminen luovat yksinkertaisen rakenteen, jossa vaikutusvalta siirtyy ryhmän sisällä: jokainen johtaa, jokaista seurataan ja ryhmä oppii mukautumaan niin, että kaikki pysyvät mukana.

Toteutustapa:

- Alussa voidaan sopia lyhyesti vallanjaon peruseriaatteesta esimerkiksi seuraavasti: ”Jokainen saa vuorollaan johtaa. Seuraamme jokaista kunnioittavasti, annamme tilaa erilaisille tempoilta ja tyyille ja jos mokaamme, aloitamme uudelleen alusta.”
- Oppilaat seisovat tai istuvat piirissä. Oppilas tai opettaja aloittaa yksinkertaisen rytmin (taputtamalla/naputtamalla).
- Johtajuus vaihtuu: kukin oppilas tekee vuorollaan pienen muutoksen (tempo/kuvio/tauko), ja ryhmä seuraa.
- Neutraali aikalisämerkki (esim. kohotettu käsi) voi tarkoittaa ”taukoja ja reilua aloitusta alusta”. Kun merkkiä käytetään, ryhmä pysähtyy, hengähtää hetken ja jatkaa edellisestä vuorosta. Aikalisä on hyödyllinen, jos ryhmässä nauretaan, puhutaan jonkun vuorolla tai jos joku jää jälkeen tai putoaa rytmistä.
- Joku voi myös toimia valinnaisessa osallistumisen havainnoijan roolissa. Hän havaitsee ja kirjaa toistuvia elementtejä pohdintaa varten (nimeämättä tai syyttämättä). Esimerkki: ”Huomasin, että ohitimme muutamat vuorot nopeasti, mutta aikalisän jälkeen hidastimme vauhtia ja otimme kaikki paremmin mukaan.”

Mitä osallistujat saavat: Oman kokemuksen jaetusta vaikutusvallasta, lisäherkkyttä sen tunnistamiseen, kenen johtoa seurataan, sekä käytännön tapoja johtajuuden jakamiseen (vuorottelu, seuraaminen ja korjaaminen).

Lopuksi oppilaita pyydetään täydentämään seuraava virke: ”Yksi tapa jakaa valtaa reilummin tässä ryhmässä olisi...”

Holistisen oppimisen toteuttaminen käytännössä

AELD menetelmä: Tableau (opiskelijat luovat puhumatta liikkumattoman kuvan käsitteen ilmaisemiseksi).

Konteksti (haaste): Oppiminen voi oppitunneilla tai projektityöskentelyssä muuttua liian verbaaliseksi ja ”vastauspainotteiseksi”. Joidenkin opiskelijoiden on vaikea pukea ajatteluaan sanoiksi, ja keholliset, mielikuvitukselliset tavat muodostaa merkityksiä jäävät usein käyttämättä.

Miksi tämä menetelmä: Tableau tukee holistista oppimista aktivoimalla kehoa, tunteita, mielikuvitusta ja kognitiota. Se antaa oppilaille mahdollisuuden tutkia merkityksiä kehollisen ilmaisun kautta, ennen kuin he pukevat ajatuksensa sanoiksi, ja se antaa tilaa monille tulkinnoille.

Toteutustapa:

- Opettaja valitsee oppitunnin aiheen (käsite, teema, ongelma, teksti) ja tarjoaa yhden näkökulman: pääajatus tai jännite, syy ja seuraus tai kaksi näkökulmaa.
- Oppilaat luovat pareittain kehollaan hiljaisen, liikkumattoman kuvan (seisten tai istuen), joka kuvaa aihetta.
- Kukin pari näyttää tableautaan toiselle parille muutaman sekunnin ajan. Havainnoiva pari vastaa vain virkkeillä, jotka alkavat ”Huomaan...”.
- Tekijäpari lisää yhden virkkeen (puhutun tai kirjoitetun): ”Halusimme näyttää ...”

Mitä osallistujat saavat: Kattavamman multimodaalisen ymmärryksen oppisisällöstä, lisää itseluottamusta ilmaista ymmärrystä muuten kuin sanoilla ja harjoitusta yhdistää kehollinen kokemus, mielikuvitus ja reflektointi.

Lopuksi oppilaat täydentävät seuraavan virkkeen: ”Yksi asia, jonka ymmärsin paremmin, koska käytimme kehojamme, oli...”

Muutosta tuottavan dialogin toteuttaminen käytännössä

AELD menetelmä: Liike/draama (lyhyt vuoropuheluesitys + vuorovaikutustilanteen toistaminen)

Konteksti: Ryhmätyön tai luokkakeskustelun aikana syntyy todellinen erimielisyys tai väärinkäsitys: äänenpainot voimistuvat, joku keskeytetään, jotkut oppilaat vetäytyvät tai ryhmä juuttuu jankkaamaan samoja näkökohtia. Opettaja pysäyttää toiminnan ja tarjoaa koko luokalle tilaisuuden harjoitella vuoropuhelun ohjaamista kohti ymmärrystä.

Miksi tämä menetelmä: Lyhyt draamaesitys muuttaa todellisen vuorovaikutuksen lyhyeksi jaetuksi kohtaukseksi, jota luokka voi tutkia turvallisesti. Saman hetken toistaminen auttaa oppilaita harjoittelemaan pieniä kielen ja kehollisen viestinnän muutoksia (äänensävy, tahti, asento, etäisyys), jotka ohjaavat vuorovaikutusta kuuntelemisen, uteliaisuuden ja ymmärryksen palauttamisen suuntaan. Näin juuttunut tilanne voidaan muuntaa rakentavammaksi.

Toteutustapa:

- Opettaja keskeyttää toiminnan ja muotoilee tarkoituksen: ”Harjoitellaan hetki, miten jumissa olevassa keskustelussa voidaan päästä eteenpäin.” Keskitytään siihen, mitä vuorovaikutuksessa tapahtuu, eikä yksilöiden syyttelyyn.
- Opettaja kuvaa lyhyesti tapahtumia neutraalein, havaintoihin perustuvin sanoin (esim. ”Joitakin teistä keskeytetään”, ”Toistatte samoja näkökohtia”, ”Jotkut korottavat ääntään”) ja luo niistä yksinkertaisen anonyymien skenaarion esitystä varten (esim. ”Yksi oppilas kokee, että häntä ei kuunnella; toinen taas, että häntä arvostellaan”). Skenaariossa ei nimetä ketään tai toisteta henkilökohtaisia yksityiskohtia.
- Opettaja pyytää kolme vapaaehtoista (tai valitsee itsevarman kolmikon): kaksi oppilasta esittää kohtauksen ja yksi oppilas toimii tarkkailijana. Tarkkailija käyttää Kielen havaitsemisen korttia ja Kehon ja sävyn havaitsemisen korttia.

Kielen havainnoinnin kortti

Kuuntele seuraavia:

- keskeytykset tai päälle puhuminen
- toistuvat näkökohdat (päättymätön kehä)
- "aina / ei koskaan" -väittämät
- syyttävät ilmaukset ("sinun takiasi minä...")
- uteliaisuuden ilmaukset ("voisitko kertoa lisää...?")
- toisin sanominen ("tarkoitat siis, että...")
- vaikutuslausumat ("kun X tapahtui, tunsin...")
- uudelleenkäynnistyslauseet ("Anna kun yritän uudelleen...").

Kehon ja äänensävyn havaitsemisen kortti

Huomaa seuraavat:

- ääni (äänenvoimakkuus, nopeus, sävy)
- tahti (kiirehtiminen vs. pysähtely)
- asento (avoin/suljettu, nojaus kohti/pois)
- eleet (osoittaminen, liikkumattomuus, levottomuus – kädet ja jalat liikkuvat paljon)
- kasvojen ilme (jännittyneisyys/pehmentyminen)
- katsekontakti (välttäminen/tuijottaminen)
- etäisyys ja sijoittuminen (kääntyminen pois päin, astuminen lähemmäs, tilan antaminen)
- stressin tai sulkeutumisen merkit (hiljaisuus, jähmettyminen, levottomuus)

- Valitut vapaaehtoiset esittävät lyhyen version ”jumissa olevasta” dialogista.
- Havainnoija kertoo muutaman ei-tuomitsevan havainnon aloittaen sanomalla ”Huomasin...” ja piirtää kortteihin (kieli ja keho/sävy).
- Opettaja pyytää sen jälkeen kahta tai kolmea muuta ”Huomasin...” -havaintoa muulta luokalta (edelleen kuvailevia havaintoja, ei syyttelyä tai nimeämistä).
- Esitys toistetaan. Tällä kertaa toimijat kokeilevat yhtä tai kahta muutosstrategiaa, kuten seuraavia:

a. tauon pitämistä ennen vastaamista (hengittämistä kerran ulos tai laskemista kolmeen)

b. toisin sanoittamista (”Tarkoitat siis, että...”)

c. avoimen kysymyksen esittämistä (”Voisitko kertoa lisää siitä, mikä tässä on sinulle tärkeää?”)

d. vaikutuksen kuvaamista ilman syylistämistä (”Kun minut keskeytettiin, kadotin ajatukseni”)

e. uudelleen aloittavan lauseen käyttämistä (”Yritän vielä kerran selkeämmin/kunnioittavammin...”)

Sanojen lisäksi he tekevät muutoksen myös yhteen keholliseen elementtiin (esim. pehmentävät asentoa, avaavat kädet rististä, laskevat äänenvoimakkuutta, hidastavat tahtia, kääntyvät toista kohti, antavat tilaa).

Tarkkailija (ja sitten luokka) nimeää, mikä muuttui ja mikä auttoi pääsemään vuoropuhelussa eteenpäin.

Mitä osallistujat saavat: Oppilaat harjoittelevat vuoropuhelun muuttamista konkreettisella tavalla: erilaisten näkemysten vaihtamista ja tutkimista toisia kunnioittaen, useiden näkökulmien kuuntelemista sekä rakentavan kritiikin esittämistä ilman syyttöksiä. He oppivat, miten pienet muutokset kielessä ja kehollisessa viestinnässä voivat avata tilaa laajemmille näkemyksille, lisätä keskinäistä ymmärrystä, auttaa tunnistamaan samansuuntaisia ajatuksia ja viemään ryhmää kohti yhteisiä seuraavia askelia.

Ennen kuin opettaja pyytää luokkaa palaamaan alkuperäiseen tehtävään ja kokeilemaan yhtä sovittua strategiaa oikeassa keskustelussa tai ryhmätyössä, hän pyytää jokaista tekemään yhteenvedon siitä, mitä he oppivat draamaesityksestä. Oppilaat vastaavat tähän kysymykseen: ”Mikä auttoi vuoropuhelua eteenpäin ja mitä voimme kokeilla seuraavalla kerralla, kun jäämme jumiin?”

Relationaalisen hyvinvoinnin toteuttaminen käytännössä

AELD menetelmä: Tarinankerronta (mikrotarinat + tarkkaavainen seuraaminen)

Konteksti: Monissa luokissa sosiaalinen yhteenkuuluvuus on epätasaista: jotkut oppilaat tuntevat itsensä osallisiksi ja arvostetuiksi, kun taas toiset osallistuvat varovaisesti tai tuntevat jäävänsä huomaamatta. Relationaalinen hyvinvointi on riippuvaista yhteisistä osallisuustavoista ja siitä, miten ryhmä reagoi yksilöllisyyteen.

Miksi tämä menetelmä: Relationaalinen hyvinvointi kasvaa kokemuksista, joissa henkilö tulee kuulluksi, saa tunnustusta ja otetaan mukaan. Se selkiytyy myös, kun pohdimme ulkopuolelle jäämisen hetkiä. Tarinankerronta tarjoaa jäsennellyn tavan tuoda nämä kokemukset näkyviin muuttamatta niitä syytöksiksi. Oppilaat voivat kuvailla tilanteita (todellisia, koulun laajuisia tai kuvitteellisia), ja ryhmä harjoittelee samalla kunnioittavaa kuuntelua ja keskittyy toimiin ja olosuhteisiin yksilöiden syyttämisen sijaan. Tarkoitus ei ole tarina itsessään, vaan sen luoma relationaalinen harjoitus: yhteyksien ja osallistumisen vahvistaminen, yksilöllisyyden arvostaminen ja sellaisten pienten muutosten tunnistaminen, jotka tukevat joukkoon kuulumisen tunnetta.

Toteutustapa:

- Opettaja määrittelee lyhyen sopimuksen: jakaminen on vapaaehtoista, ei mainita nimiä; keskitytään toimiin/olosuhteisiin ja siihen, mitä voidaan parantaa, ei tuomita muita ja kuunnellaan kunnioittavasti.
- Oppilaat valitsevat yhden erilaisista etäisyysvaihtoehdoista:

Oppilaat laativat mikrotarinan käyttäen seuraavaa rakennetta:

- a. Todellinen (ei nimiä): ”Hetki, jolloin tunsin olevani osa ryhmää tai jääväni ryhmän ulkopuolelle...”
- b. Koulun laajuinen: ”Yksi asia, joka helpottaa – tai vaikeuttaa – sitä, että ihmiset tuntevat kuuluvansa koulussa joukkoon, on...”
- c. Fiktiivinen: ”Lyhyt tarina oppilaasta, joka tuntee itsensä ulkopuoliseksi, ja siitä, mitä muutoksia voitaisiin tehdä, jotta hän kokisi kuuluvansa joukkoon...”

Oppilaat laativat mikrotarinan käyttäen seuraavaa rakennetta:

- a. Mitä tapahtui? (yksi konkreettinen hetki)
- b. Miltä se tuntui? (tunne tai kehollinen tuntemus)
- c. Mikä siihen vaikutti? (teko/liike/sana)
- d. Mikä voisi auttaa? (yksi pieni, realistinen muutos – sana, teko tai luokan rutiini, joka lisäisi osallisuuden todennäköisyyttä seuraavalla kerralla)

Tarinat jaetaan pareittain (ei koko luokan kesken). Kuuntelija vastaa tarkkaavaisen seuraamisen pohjalta käyttäen jotakin seuraavista virkkeen aloituksista:

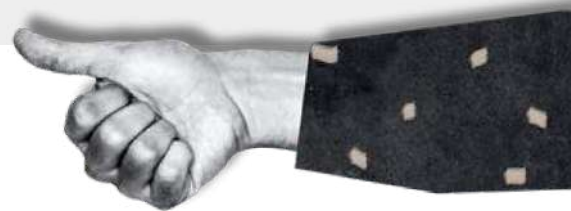
- a. ”Ymmärsin, että tärkeää oli...” tai
- b. ”Huomasin...” (ei neuvoja, ei arviointia)

- Jokainen pari kirjoittaa yhden osallisuutta edistävän käytännön teon (haluttaessa nimettömänä) ja lisää sen yhteiselle taululle.

Opettajan tuella oppilaat ryhmittelevät ehdotetut toimet teemoihin ja valitsevat kaksi tai kolme osallistavaa strategiaa jotka he haluavat ottaa käyttöön ja joita he harjoittelevat tulevilla oppitunneilla ja ryhmätöissä.

Mitä osallistujat saavat: Todellisen kokemuksen relationaalisesta hyvinvoinnista käytännössä: oppilaat kokevat, millaista on tulla kuulluksi kunnioitavasti ja ilman tuomitsemista, ja oppivat huomaamaan herkemmin, miten osallisuus ja ulkopuolelle jättäminen vaikuttavat osallistumiseen. He harjoittelevat vaikeiden hetkien nimeämistä turvallisella ja jäsennellyllä tavalla ja kuuntelemista tuomitsematta tai ”korjaamatta”. Yhdessä he tunnistavat kaksi tai kolme konkreettista tekoa, jotka auttavat useampia ihmisiä tuntemaan itsensä osallisiksi ja kykeneviksi osallistumaan.

Lopuksi luokka kirjaa ylös sopimansa keinot: ”Kaksi tai kolme tapaa, joilla vahvistamme luokassamme relationaalista hyvinvointia, ovat...”

Kolme lähestymistapaa demokraattisten arvojen ja periaatteiden tutkimiseen

Piirtäminen

Piirtäminen keskustelun muotona voi olla mielekäs tapa tutkia demokratian periaatteita ja arvoja. Tämä harjoitus voi auttaa oppilaita tutkimaan sekä omia että muiden suhteita ja kokemuksia. Tämä voi kattaa yhteiskunnallisia, historiallisia, poliittisia tai tarinan henkilöhahmoihin liittyviä elementtejä jne. Alla olevia sanoja voidaan tutkia eri oppiaineiden yhteydessä.

Vapaus – Tasa-arvo – Yhdenvertaisuus – Responsiivisuus - Vallan jakaminen – Muutosta tuottava vuoropuhelu – Kokonaisvaltainen oppiminen – Relationaalinen Hyvinvointi

(Keltaisia ”muutoksen käynnistys” -kortteja voidaan käyttää myös tässä harjoituksessa - [klikkaa tästä](#))

Aika: 45–60 minuuttia

Materiaalit: Paperi, kynät, puuvärikynät, liidut.

Apukysymykset: Jokaisella demokraattisella arvolla ja periaatteella voi olla oma apukysymys, esim.

- Mitä [lisää arvo tai periaate] merkitsee sinulle?
- Milloin olet itse kokenut [lisää arvo tai periaate]?
- Miltä [lisää arvo tai periaate] tuntuu koulussa tai ystävyysuhteissa?
- Miten [lisää arvo tai periaate] voisi olla erilaista, ja miten voit itse edistää muutosta?
- Miltä se tuntuisi ja näyttäisi?

Tarkempi kysymys voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

- Milloin tai missä tunsit pystyväsi tekemään päätöksen koulussa tai ystävyysuhteissa?
- Milloin viimeksi tunsit, että mielipiteesi tuli kuulluksi, ja miltä se tuntui ja näytti?

Harjoitus: Tämä piirtämis- ja luonnostelutehtävä on suunniteltu siten, että oppilaat työskentelevät pareittain tai enintään 4 -hengen pienryhmissä.

- Ryhmät päättävät, mitä arvoa tai periaatetta ne tutkivat, ketkä piirtävät ja vuorottelevatko jäsenet vai toimiiko jokainen vain yhdessä roolissa.
- Kun oppilaat keskustelevat ajatuksistaan, ne, jotka eivät piirrä, voivat esittää ideoita. Mieleen saattaa tulla tiettyjä värejä, muotoja, symboleja, viivoja ja kuvia. Piirustuksesta tulee siten yhdessä neuvoteltu ja luotu visuaalinen keskustelu.
- On tärkeää muistuttaa oppilaita siitä, että harjoituksessa ei ole kyse teknisestä osaamisesta vaan yhteistyön ja tutkimisen prosessista. Työ voi olla siisti ja jäsenelty tai abstrakti ja ”sotkuinen”! Tarkoituksena on, että oppilaat eivät suhtaudu lopputulokseen liian vakavasti, vaan keskittyvät erilaiseen tapaan ilmaista ajatuksia.

Oppilaat voivat vastata yhteen tai useampaan kysymykseen oppitunnin pituuden ja syvällisyyden mukaan.

Varaa aikaa pohdiskeleville keskusteluille, joissa pari ryhmää jakaa ajatuksiaan, tai laajemmalle ryhmäkeskustelulle. Esimerkkikysymyksiä:

- Mitä ryhmät valitsivat ja miksi?
- Mikä oli heidän vastauksensa, ja miten he ilmaisivat ajatuksensa?
- Mitä he ovat oppineet demokraattisista arvoista ja periaatteista?
- Mitä he ovat oppineet demokraattisesta toimijuudestaan ja siitä, miten se voisi olla erilainen?

Kollaasin luominen

Kollaasien luominen on toinen tapa, joka voi helpottaa demokratian periaatteiden ja arvojen mielekästä tutkimista. Tässä on ideoita harjoituksen toteuttamiseen.

Aika: 45–60 minuuttia

Materiaalit: Tarvitset suuria paperinpaloja ja erilaisia värejä ja tekstuureja, esimerkiksi askartelumateriaaleja, paperitarvikkeita kuten paperiliittimiä, paperia, kyniä, muistilappuja, tarroja, nappeja, nauhoja, esineitä sekä luonnonmateriaaleja. Liimaa ei tarvita. Kollaasiharjoituksia voidaan tehdä itsenäisesti tai pienryhmissä.

Liimattomuuden ideana on, että opiskelijat luovat materiaaleista asetelmia, jotka tukevat merkityksen muodostamista ja joita voidaan mukauttaa ja muunnella.

Kollaasien avulla voidaan tutkia ajatuksia, jotka liittyvät demokraattisiin arvoihin ja periaatteisiin tai siihen, mitä oppilaat oppivat kurssilla ja oppiaineessa. Harjoitus jättää lähestymistavan hyvin avoimeksi, kun ohjeena on vain yksi avainsana, kuten tasa-arvo, terveys, sosiaalinen media jne. Harjoituksen taustalla on responsiivinen lähestymistapa, jolla voidaan tukea tiedon luomista, tarkistamista, syventämistä sekä demokraattisten periaatteiden kehittämistä luokkahuoneessa.

Järjestely ja tehtävän esittely: 5–10 minuuttia

Anna oppilaille avainsana ja materiaalit. Päätä, saavatko he itse valita, työskentelevätkö he yksin vai pienryhmissä (enintään 4 henkeä).

Anna oppilaiden järjestää kollaasi ja työskennellä sen parissa. Selitä oppilaille, että kyse on pikemminkin prosessista kuin taiteellisesta lopputuloksesta.

Varaa kollaasin tekemiseen 20 minuuttia.

Kollaasin luomisen jälkeen varaa aikaa (5–10 minuuttia) jakamiseen, pohdintaan ja keskusteluun koko luokan kesken.

Tue oppilaiden merkitysten muodostamista pitämällä kysymykset avoimina. Alla on joitakin mahdollisia kysymyksiä.

Esimerkkejä kysymyksistä:

- Miksi oppilaat valitsivat tietyn värin, esineen tai kollaasimateriaalin?
- Miten he ovat järjestäneet osaset ja miksi?
- Mitä ne merkitsevät heille?
- Miten muodot, värit jne. liittyvät heidän ajatuksiinsa?
- Miten kollaasi liittyy siihen, mitä he jo tietävät?
- Mitä uutta he ovat oppineet?
- Miten he ovat ryhmässä tehneet päätöksiä?
- Olivatko he kaikki samaa mieltä vai eivät?
- Miten he selvittivät mahdolliset näkemyserot?
- Oliko heillä tasavertaiset roolit ryhmässä?

Pohdinnan jälkeen voit kysyä oppilailta, haluavatko he muokata jotakin kollaaseissaan sen perusteella, mitä he oppivat pohdinnoistaan tai keskusteluista. Anna 10 minuuttia aikaa, minkä jälkeen varaa aikaa vielä jatkopohdinnoille.

”Muutoksen käynnistys” -kortit

Jäljempänä kuvatussa työpajassa kehoitetaan tutkimaan oppaassa esitettyjä demokraattisia periaatteita. Pääpaino on vallan jakamisessa ja yhteisessä päätöksenteossa arjen opetuskäytännöissä. Kortit, tehtävät ja oheisvihko kehitettiin ja niitä käytettiin holistisen demokratian ajatukseen liittyvässä jatkotyöskentelyssä ennen AECED-hanketta. Niissä käsitellään neljää demokraattista periaatetta (joita kutsutaan myös demokratian ulottuvuuksiksi) ja asetetaan ne vastakkain sellaisten periaatteiden kanssa, jotka tyypillisesti muokkaavat hierarkkisempia tapoja organisoida päätökset ja roolit. Kussakin kortissa keskitytään yhden periaatteen yhteen ominaispiirteeseen: esimerkiksi kortti 23 käsittelee vallan jakamista (”jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa päätöksiin”).

Aika: 60–120 minuuttia

Materiaalit: Vihko ([klikkaa tästä](#)) ”Muutoksen käynnistys” -kortit, ([klikkaa tästä](#)) paperia, kyniä, lyijykyniä.

Työpaja voidaan järjestää esimerkiksi näin:

1. Pohtikaa ryhmissä vallan jakamista – miten päätökset, roolit ja vastuut jakautuvat oppimistilanteissa – käyttämällä ”Muutoksen käynnistys” -kortteja tukevaa vihkoa.
2. ”Yhdeksän kohdan timantti” -harjoitus (vihkon s. 19): Osallistujat istuvat ryhmissä tai pareittain. Osallistujat tutkivat, lajittelevat ja järjestelevät yhteisiä em. kortteja levittäen ne pöydälle ja liikuttelemalla niitä ympäriinsä niin kuin haluavat. Kukin osallistuja valitsee yhdeksän korttia, jotka heidän mielestään sisältävät tärkeimmät huomioitavat käytännöt, kun vallan jakamista halutaan kehittää henkilöstön ja oppilaiden keskuudessa. Osallistujat asettavat valitsemansa kortit yhdeksän kohdan timanttikaavioon tärkeysjärjestykseen. Tärkein käytäntö tulee ylimmäksi ja vähiten tärkeä pohjalle. Osallistujat jakavat kaavionsa parilleen / muille ryhmän jäsenille, keskustelevat valinnoistaan ja järjestyksestään ja perustelevat valintansa.
3. ”Missä olemme nyt?” -harjoitus (vihkon s. 21): Osallistujat lajittelevat parin tai muiden ryhmän jäsenten kanssa kaikki valitsemansa kortit ja levittävät ne pöydälle, jotta niitä voidaan pohtia ja vertailla. He jakavat kortit kolmeen kasaan:
 - ylläpitopino (kortit, jotka edustavat osastolla/koulussa/alueella vallitsevia käytäntöjä ja toimintatapoja, jotka tulee säilyttää)
 - muutospino (kortit, jotka edustavat osastolla/koulussa/alueella vallitsevia käytäntöjä ja toimintatapoja, jotka tulee muuttaa)
 - vaalimispino (kortit, jotka edustavat osastolla/koulussa/alueella toivottuja käytäntöjä ja toimintatapoja, joita on vaalittava ja kehitettävä).
4. Työpajan viimeisessä osassa kukin ryhmä siirtyy pohdinnasta toimintaan kehittämällä yhteisen suunnitelman yhteistyön ja vallan jakamisen edistämiseksi omassa ympäristössään (joka voi olla luokkahuone, oppimisryhmä, muu oppimistila tai koulu). Osallistujat piirtävät mielikuvituksellisen muutossuunnitelman perustuen kortteihin, jotka osoittavat, mitä on ylläpidettävä, mitä muutettava ja mitä vaalittava.
5. Tämän jälkeen osallistujat pohtivat, mitä tämän harjoituksen esittelemästä neljästä demokraattisesta periaatteesta on tärkeintä tukea ja kehittää heidän arjessaan

Demokratiataju elettyinä kokemuksena

Tämä osa, joka liittyy osioon 5 ”Demokraattinen herkkyys toisen asteen koulutuksessa” oppaassa ”Eletty demokratia – opas demokratiaa vahvistavaan esteettiseen ja keholliseen oppimiseen toisen asteen koulutuksessa”, tarjoaa käytännönläheisiä ja toteuttamiskelpoisia lähestymistapoja ja selittää, miten opettajat voivat auttaa oppilaita kehittämään demokratiatajua. Ei riitä, että oppilaat tietävät, mitä demokratiataju on, tai osaavat kuvailla sen keskeisiä piirteitä— tarvitaan tietynlainen tuntuma demokratiaan: tarkkaavaisuutta, arvostusta, vaalimista ja reagointia aistimuksiin ja tunteisiin, jotka tukevat demokraattisia suhteita. Demokratiataju täytyy kokea itse: tuntee emotionaalisesti ja kehollisesti ja ymmärtää kognitiivisesti, jotta oppilaat voivat kehittää vaistomaisen ymmärryksen siitä, mitä tarkoittaa toimia ja suhtautua toisiin demokraattisesti. Tämä osa tarjoaa siksi keinoja demokratiatajun ruokkimiseen.

AELD menetelmät: Liike- ja draamamenetelmät yhdistettynä tietoisuuteen ja aistimuksiin perustuvaan harjoitukseen.

Konteksti: Nuoruusiässä erilaisuuteen ja joukkoon kuulumiseen liittyy vahva lataus. Oppilaat saattavat hylätä, stereotypisoida tai jättää etäälle ikätoverit, jotka eivät ole ”meidän kaltaisiamme” (esim. vammaiset tai terveydentilaltaan, sukupuolen ilmaisultaan tai sosiaaliselta asemaltaan poikkeavat ihmiset). Tämä harjoitus luo turvallisen kehollisen lähtökohdan sen huomaamiselle, miten nopeasti muodostamme oletuksia – ja miten ne voivat muuttua eletyn kokemuksen myötä.

Miksi nämä menetelmät: (liike/draama + tietoisuus- ja aistiharjoitus).

Demokratiataju on ”demokratian vaistonvaraista tuntemista”: kyky huomata, mitä omassa itsessä ja ihmisten välillä tapahtuu. Se on näiden huomioiden arvostamista ja niihin vastaamista tavoilla, jotka edistävät demokraattisia suhteita. Tässä harjoituksessa käytetään kahta AELD:n menetelmää, koska ne auttavat oppilaita kehittämään demokratiatajua oman kokemuksen kautta.

Liikettä/draamaa käytetään luomaan lyhyt, konkreettinen kokemus, joka auttaa oppilaita oivaltamaan, mitä abstrakti ajatus tarkoittaa. Sen sijaan, että oppilaat keskustelisivat erilaisuudesta ja osallisuudesta yleisellä tasolla, he osallistuvat lyhyeen keholliseen tehtävään, joka saa heidät tiedostamaan ponnistelun, riippuvuuden, turhautumisen ja haavoittuvuuden. Tämä oma kokemus auttaa huomaamaan, kuinka nopeasti ihmiset voidaan tuomita ”vähemmän kyvykkäiksi” pintapuolisten oletusten perusteella – ja kuinka noista oletuksista voidaan siirtyä kohti kunnioitusta, osallisuutta ja tasavertaisen osallistumisen tunnustamista.

Tietoisuus- ja aistiharjoitus tukee keskeistä demokratiatajua: huomaamista. Oppilaita ohjataan kiinnittämään huomiota tunteisiinsa, kehollisiin reaktioihinsa ja ilmapiiriin kokemuksen edetessä. Tämä auttaa heitä tulemaan tietoisemmiksi siitä, miten reaktiot, kuten hermostunut nauru, epämukavuus, hämmästys tai hiljaisuus, muokkaavat suhteita ja osallistumista. Tällaisen tarkkaavaisen huomaamisen harjoittelu antaa oppilaille valmiuksia vastata erilaisuuteen harkiten ja hienotunteisesti sekä auttaa olemaan tekemisissä toisten kanssa entistä demokraattisemmilla tavoilla.

Toteutus

1. Opettaja ehdottaa kiehtovaa haastetta rauhalliseen ja uteliaaseen sävyyn: ”Haluaisin teidän kokeilevan tänään jotain erilaista. Yrittäkää hetken aikaa tehdä muutamia tavallisia asioita käyttämättä käsiä. Tämä ei ole vitsi tai kilpailu, vaan kokeilu liittyen asioiden huomaamiseen.” Sopikaa lyhyesti säännöistä: oppilaat voivat lopettaa milloin tahansa, ei pilkkaamista ja jos joku ei halua osallistua, hän voi toimia tarkkailijana.

2. Oppilaita pyydetään pitämään kätensä lähellä kylkiään (tai varovasti selän takana lukitsematta niitä yhteen). Opettaja pitää harjoituksen lyhyenä ja yksinkertaisena, jotta välttyään rasitukselta. Tämä lähtökohta luo kehollisen rajoituksen, jonka parissa oppilaat työskentelevät seuraavissa vaiheissa.

3. Oppilaat kokeilevat kahta tai kolmea arkipäiväistä asiaa ilman käsiä, kuten
 - a. kirjoittaa nimensä
 - b. avata vetoketjun tai kassin
 - c. ottaa kynän esiin
 - d. poimia pudonneen esineen
 - e. pukea paidan hihan (valinnainen).

Opettaja rohkaisee keskittymään ääneti, jotta oppilaat voivat todella tuntea, mitä tapahtuu. Tarkoitus ei ole esiintyä muille.

4. Opettaja antaa tunteiden nousta pintaan ja huomaa, mitä alkaa tapahtua (hermostunutta naurua, turhautumista, nolostumista), ja normalisoi reaktiot: ”Jos alkaa naurattaa, se ei haittaa – usein niin käy hankalissa tilanteissa. Riittää, että huomioitte sen.”
5. Opettaja pysäyttää harjoituksen ja pyytää tarkastelemaan tilannetta sisäisesti: Opettaja pysäyttää harjoituksen ilman mitään selitystä: ”Pysähdy siihen, missä olet, ja jätä asia kesken.” ”Älä kiirehdi eteenpäin – keskity vain huomaamaan, mitä tunnet.”

Oppilaat tarkastelevat sisäisesti tilannetta:

- a. tunne: turhautuminen/hämmennys/ärtymys/ahdistus/häpeä/lannistuminen
- b. keho: hengityksen pidättäminen, jännittyneet olkapäät/kaula/leuka, puristus rintakehässä tai kuristava tunne kurkussa, lämpimät/punaiset kasvot, levoton olo, vatsan kireys, kohonnut syke

Oppilaita pyydetään kertomaan havaitsemistaan asioista joko pareittain tai nimettömästi (esim. paperilapuille), jotta prosessi säilyy turvallisena.

6. Opettaja sanoo jotain yllättävää, kuten: ”Useimmat meistä ajattelevat tämän olevan todella hankalaa. Pitäkää tämä tunne mielessänne. Haluan seuraavaksi esitellä teille erään henkilön.” Himmennä valoja hieman (jos mahdollista). Opettaja pyytää hiljaista huomiota: ”Katsokaa tarkkaan – älkää keskittykö vain siihen, mitä hän tekee, vaan myös siihen, miten se vaikuttaa omiin oletuksiinne.”

7. Opettaja esittää videopätkän Vitória Buenosta, kädettömästä brasilialaisesta ballerina tanssimassa ja tekemässä arkisia askareita. [2]

[2] Katso YouTube-video Vitória Buenosta [täältä](#).

Tässä voi tapahtua emotionaalinen -käänte: oppilaat siirtyvät usein rasisituksesta ja turhautumisesta kunnioitukseen, ihailuun, nöyryyteen ja joskus epämukavaan tunteeseen omista oletamuksistaan.

Opettaja ei vielä tulkitse tätä – hän antaa hiljaisuuden tehdä työnsä.

8. Kun video loppuu, opettaja odottaa muutaman sekunnin. Sitten: ”Huomaa, mikä sinussa muuttui.” Oppilaat nimeävät yhden seuraavista: yllätys / ihailu / häpeä / kunnioitus / uteliaisuus / epäusko (yksi sana riittää jälleen). Opettaja pyytää tekemään yksinkertaisen yhteenvedon: ”Anna tämän päivän oppitunnille nimi, joka perustuu siihen, mitä olet todella ymmärtänyt.” Oppilaat ehdottavat lyhyitä otsikoita (esim. ”Arvokkuus”, ”Voima”, ”Mahdollisuudet”, ”Oletukset”, ”Osallisuus”, ”Tahtonvoima”). Opettaja hyväksyy ne asettamatta niitä järjestykseen.

9. Videon päätyttyä opettaja pitää minuutin hiljaisuuden, jotta oppilaat voivat olla hetken hiljaa tuntemustensa ja havaintojensa kanssa ja sulatella emotionaalista ja kehollista kokemustaan Vitórian tapauksen kautta. Kukin oppilas kirjoittaa sitten nimettömän vastauksen (paperilapulle) kahteen kysymykseen:

- a. ”Mikä minussa muuttui sen jälkeen, kun olin tuntenut tehtävän kehossani ja katsellut Vitóriaa?”
- b. ”Muuttaako tämä oppimistuokio mitään suhtautumisessani ihmisiin, jotka poikkeavat enemmistöstä?” Jos näin on, niin mitä?”

Oppilaat laittavat muistiinpanonsa laatikkoon.

10. Opettaja lukee valikoiman muistiinpanoja ääneen tulkitsematta niitä. Tämän jälkeen luokka tunnistaa toistuvia teemoja vastaamalla kysymykseen: ”Mitkä asiat toistuvat pohdinnoissamme?”

Opettaja kirjaa keskeiset havainnot oppilaiden omin sanoin ja pyytää heitä kuvailemaan, miten heidän tapansa huomata ja reagoida toisiin saattaa muuttua arjessa.

Mitä osallistujat saavat:

- Oppilaat kokevat omassa kehossaan, miltä rajoittuneisuus voi tuntua – ja miten helppoa on tehdä nopeita ja vääriä johtopäätöksiä siitä, mitä ihminen voi tai ei voi tehdä.
- He tunnistavat, kuinka usein tällaiset johtopäätökset (koulussa ja sen ulkopuolella) saavat ihmiset jättämään etäälle, aliarvioimaan tai sulkemaan ulkopuolelle ne, joita pidetään ”erilaisina” – kuten vammaiset tai terveydentilaltaan, sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevat.
- Kun oppilaat näkevät Vitórian kyvykkyyden ja toimijuuden, se ravistelee heitä pohtimaan uudelleen olettamuksiaan. Heidän ei tulisi nähdä erilaisuutta ”vähempänä” vaan osana ihmiselämää – potentiaalina, taitoina ja panoksina, jotka voivat rikastuttaa yhteistä työtä ja yhteiskuntaa.
- He saavat harjoitella demokratiatajua käytännössä: he huomaavat omat reaktionsa, tulkitsevat ilmapiiriä ja ovat valmiimpia reagoimaan kunnioittavasti ja osallistavasti tuomitsemisen tai välttelyn sijaan.

Jotta ajatuksista päästäisiin käytännön toimintaan, oppilaita voidaan pyytää kehittämään koulussa tai paikallisyhteisössä osallisuutta koskeva miniprojekti. Pienryhmissä he tunnistavat yhden esteen, joka estää osallistumisen paikalliseen tilaan (esim. koulussa, nuorisoseurassa, urheilualueella tai koulun verkkoympäristössä). Sitten he ehdottavat yhtä pientä, realistista parannusta ja päättävät, miten sen tehoa voidaan testata. He voivat käyttää näitä ohjaavia kysymyksiä:

- Milloin osallistuminen on joillekin ihmisille vaikeampaa kuin miltä se näyttää?
- Mikä este aiheuttaa sen (tila, tavat, viestintä, asenteet)?
- Mikä pieni muutos voisi pienentää estettä?
- Kenet pitäisi ottaa mukaan suunnitteluun tai ketä pitäisi kuulla?
- Mistä tiedämme, että muutos auttoi?

4. Responsiivinen pedagogiikka käytännössä

Tämän osan havainnollistava ja selittävä materiaali auttaa opettajia luomaan responsiivisen pedagogisen ympäristön, jossa opiskelijat voivat kokea demokratiaa arjen oppimisessa. Osassa keskitytään siihen, miten (luokka)huoneessa tapahtuvia asioita voi huomata ja tulkita ja miten niihin voi reagoida – emotionaalisesti, relationaalisesti ja kontekstuaalisesti. Tämä auttaa säilyttämään osallistumisen turvallisena, osallistavana ja mielekkäänä, jolloin demokratiaa voidaan elää ja hengittää osana oppimisprosessia sen sijaan, että sitä käsiteltäisiin vain irrallisena aiheena. Tämä osa liittyy osioon 6 ”Responsiivinen pedagogiikka toisen asteen koulutuksessa” (Eletty demokratia – opas demokratiaa vahvistavaan esteettiseen ja keholliseen oppimiseen toisen asteen koulutuksessa).

Responsiivisen pedagogiikan työkalupakki opettajalle

Selkeyden vuoksi käytämme esimerkkinä harjoitusta ”Miten voimme tehdä koulustamme kiusausvapaan alueen”.

Opettajan tavoite: Pitää oppimistila turvallisena ja mielekkäänä huomioimalla, mitä on kehkeytymässä, mukautumalla reaaliaikaisesti ja suojelemalla kunnioittavaa ja tasapuolista osallistumista.

Konteksti: Kiusaaminen on yleinen ja usein piilossa oleva ilmiö, joka vaikuttaa kiusaamiseen kohteisiin, sivusta seuraajiin ja tekijöihin. Koska se on yhteydessä asemaan, joukkoon kuulumiseen, pelkoon ja häpeään, keskusteluista voi tulla nopeasti tunnepitoisia – oppilaat saattavat nauraa hermostuneesti, vetäytyä, ajautua puolustuskannalle tai tunnistaa jotakin henkilökohtaista. Tämä harjoitus auttaa oppilaita tunnistamaan, miltä kiusaaminen näyttää, ymmärtämään sen haitat ja tutkimaan, miten yhteisö voi reagoida. Todellisia tapahtumia tai henkilöitä ei tarvitse käsitellä. Oppilaat asettuvat ryhmissä eri rooleihin (kiusaava oppilas, kiusaamisen kohde, sivustakatsoja), ja saatavilla on alhaisen altistuksen vaihtoehtoja (painostava ääni, vaikuttava ääni, valinnan ääni). Luokan sisäisissä harjoituksissa aikuisten reaktioista keskustellaan niiden esittämisen sijaan. Laajemmissa kouluyhteisön hankkeissa koulun henkilökunta voi osallistua suoraan (esim. luokanopettajat, avustajat ja ohjaajat) sen sijaan, että oppilaat näyttelisivät aikuisten rooleja. Kiusaamista käsitellään tässä relationaalisena ja systeemisenä dynamiikkana eikä yhden ”huonon” yksilön vikana.

Käytetyt AELD-menetelmät:

Draamaesitys (sisältäen eri roolivaihtoehtoja): tutkii kiusaamista koetun vuorovaikutuksen kautta (sävy, valta, ulkopuolelle sulkeminen, puuttuminen) ja antaa oppilaille mahdollisuuden harjoitella turvallisia tapoja reagoida.

Kollaasi: tukee ei-verbaalista merkityksen rakentamista ja vähentää painetta jakaa henkilökohtaisia kokemuksia. Auttaa tuomaan esiin sen, millä on merkitystä (vahinko, ihmisarvo, joukkoon kuuluminen, yhteyden palauttaminen).

Responsiivinen pedagogiikka:

mitä opettajat tekevät ennen harjoitusta, sen aikana ja sen jälkeen

Alla olevat ohjeet on kirjoitettu ”opettajan ohjauskeinoiksi”, jotka tukevat AELD:tä. Tarkoituksena on tehdä harjoituksesta toteuttamiskelpoinen ilman, että se muuntautuu performanssiksi, paljastuksiksi tai moralisoinniksi.

Ennen harjoitusta

Tarkoituksena on luoda turvallisuutta, selkeyttä ja valinnanvaraa ennen tunteiden läikähtämistä. Kiusaamiseen puuttuminen edellyttää selkeitä rajoja, jotta oppilaat voivat sitoutua asiaan vakavasti ilman pelkoa siitä, että he joutuvat hyökkäyksen kohteeksi, heitä riepotellaan tai he joutuvat paljastamaan henkilökohtaisia kokemuksia.

1. Opettajan tulee muotoilla tarkoitus ja selittää, miksi ”teemme tätä”. Tämä auttaa oppilaita ymmärtämään, että painopiste on oppimisessa ja yhteisön vastuussa, ei juoruilussa tai tunnustuksissa. Kaikille on oltava selvää, että luokka tutkii kiusaamista ilmiönä ja suunnittelee reagoimishojelman yksilöimättä todellisia henkilöitä tai tapahtumia.

2. Opettajan tulee tehdä lyhyt yhteinen sopimus siitä, ”miten aiomme työskennellä”. Lyhyellä sopimuksella suojellaan ihmisarvoa ja ylläpidetään demokraattista, kunnioittavaa ilmapiiriä, jossa toisia ja itseä tarkastellaan hyväksyvällä katseella.

- Ei oikeiden ihmisten nimeämistä tai ”kuka teki mitä”.
- Keskity käyttäytymiseen ja malleihin, älä yksilöihin.
- Ei pilkkaa tai viihteellistämistä – pidä sävy kunnioittavana.

Oppilaat päättävät itse, mitä he jakavat, ja voivat tarvittaessa vetäytyä roolistaan.

3. Opettajan tulee tarjota osallistumisvaihtoehtoja, joissa altistuminen on eritasoista – aina vähäisen altistuksen rooleista (tarkkailija/kertoja) aktiivisempiin rooleihin (esiintyjä), jotta kaikki voivat osallistua turvallisesti. Valinnanvara vähentää pelkoa ja tukee erityisesti sellaisten oppilaiden osallisuutta, jotka kokevat itsensä haavoittuviksi.
 - Tarjoa rooleja, kuten tarkkailija/ohjaaja/kertoja, näyttelemisen sijaan.
 - Rohkaise kuvitteellisiin tai yleistettyihin skenaarioihin ("tilanne kuten...").
 - Tarjoa kirjallisia ja visuaalisia vaihtoehtoja puhumiselle.
4. Opettajan tulee valita neutraali aikalisämerkki, jolla harjoitus voidaan pysäyttää ja aloittaa tarpeen mukaan uudelleen. Aikalisä estää tilanteen kärjistymisen ja osoittaa, että turvallisuus on tärkeämpää kuin "suunnitelman läpivieminen." Yksi yksinkertainen vaihtoehto on käden nosto: kun opettaja nostaa käden, kaikki pysähtyvät, vetävät syvään henkeä, ja sitten harjoitus jatkuu uudelleen rauhallisesti ja reilusti.
5. Opettajan tulee suunnitella lempeä seurantapolku, jos aihe tuntuu jostakusta henkilökohtaiselta. Tähän sisältyy lyhyt maininta siitä, missä oppilaat voivat puhua harjoituksen jälkeen (esim. luotettava aikuinen koulussa) ja muistuttaminen siitä, että he voivat milloin tahansa astua sivuun tai siirtyä vähäisemmän altistuksen rooliin.
6. Opettajan tulee käyttää jaettuja videojaksoja (jos ne ovat mukana) yhteisenä viitemateriaalina, jolloin keskustelu ei ole riippuvainen henkilökohtaisista kokemuksista. Tähän liittyen opettajan tulee kertoa sisällöstä hieman etukäteen ja tarjota vaihtoehto (esim. lyhyt kirjallinen tiivistelmä tai keskeisen kohtauksen kuvaus) oppilaille, jotka eivät halua katsoa videoita kotona.

Harjoituksen aikana

Tarkoituksena on huomata, mitä on kehkeytymässä, ja sopeutua siten, että oppiminen jatkuu turvallisena ja mielekkäänä. Responsiivinen pedagogiikka tulee tässä parhaiten esiin: opettaja seuraa reaktioita (luokka)huoneessa ja mukauttaa tahtia, rakennetta ja altistumisen tasoa.

1. Opettajan tulee aktiivisesti kiinnittää huomiota tunnelmassa ja oppilaiden osallistumisessa ilmeneviin merkkeihin. Nämä viittaavat usein kasvavaan riskiin, pois sulkemiseen tai emotionaaliseen ylikuormitukseen. Tarkkaile hermostunutta naurua, joka muuttuu teräväksi naurahdukseksi, hiljaisuutta/vetäytymistä, dominointia, kiihtyvää äänensävyä, hämmennystä, näkyvää epämukavuutta tai huomion kääntymistä yhteen oppilaaseen.
2. Opettajan tulee säätää altistustasoa niin, että osallistuminen on turvallista. Tämä auttaa kaikkia osallistumaan turvallisesti ja vähentää painetta jakaa henkilökohtaisia kokemuksia. Aloita pari- tai pienryhmätyöskentelystä, ja pyydä jakamaan asioita koko luokalle harkiten. Tarjoa mahdollisuus tehdä anonyymejä huomautuksia/kysymyksiä, kun tarvitaan rehellisyyttä ilman henkilökohtaista altistumista. Kehota oppilaita vaihtamaan rooleja (esim. esiintyjästä kertojaksi/tarkkailijaksi) tarpeen mukaan.
3. Opettajan tulee varmistaa, että draamatyöskentely on eettisesti perusteltua eikä nöyryyttävää. Draama voi syventää ymmärrystä, mutta vain silloin, kun siinä vältetään stereotyyppioita, pilkkaamista ja henkilöön menemistä. Muistuta oppilaita, että heidän tulee kuvailla käyttäytymistä ja dynamiikkaa eikä todellisia luokkakavereita tai todellisia tapahtumia. Jos oppilaat alkavat nauraa tai esittää ”hivin vuoksi”, keskeytä kohtaus ja palauta tarkoitus uudelleen mieleen: ”Tehdään tämä kunnioittavasti – kiusaaminen ei ole vitsi.” Kannusta lisäämään kohtauksiin sivullisten valintoja ja polkuja aikuisen avun luo (esittämättä tiettyjä opettajia) ja välttämään keskittymistä vain kiusaajan ja kohteen vuorovaikutukseen.

4. Opettajan tulee säilyttää painopiste realistisissa toimissa, joihin oppilaat voivat ryhtyä. Tavoitteena on siirtyä kiusaamisen katselusta turvalliseen ja toimivaan reagointiin ryhmänä.

Kysy: ”Mitä sivullinen voisi tehdä juuri nyt?”

Kysy: ”Miten joku voisi saada aikuiselta apua turvallisesti, ja millaisesta avusta olisi hyötyä?”

Valitse yksi realistinen muutos ja toista kohtaaminen niin, että sen loppu on ”onnellisempi”, mutta silti uskottava.

5. Opettajan tulee käyttää aikaisämerkkiä aina, kun osallistuminen tai ihmisarvo on vaarassa. Aikaisä estää eskaloitumisen ja mallintaa jaettava vastuuta oppimistilasta.

Pitäkää tauko, hengähtäkää ja aloittakaa uudelleen, jos jonkun päälle puhutaan, jos jotakuta pilkataan tai jos joku nostetaan tikunnokkaan tai jätetään ulkopuolelle.

Harjoituksen jälkeen

Tarkoituksena on integroida oppiminen yhteiseen toimintaan moralisoimatta tai syyttelemättä. Oppilaiden pitäisi ymmärtää asia paremmin ja saada käytännön ideoita jatkoa varten – harjoituksesta ei pitäisi seurata häpeää, huhuja tai tunnekuormitusta.

1. Opettajan tulee purkaa harjoitus kahdella tasolla: sisällön ja prosessin osalta. Tämä säilyttää oppimisen kognitiivisena ja relationaalisena.

Sisältö: Mitä opimme kiusaamisen tyypeistä, vaikutuksista ja rooleista?

Prosessi: Mitä huomasimme ilmapiirissä, osallistumisessa ja turvallisuudessa, kun työskentelimme?

2. Opettajan tulee auttaa oppilaita laatimaan lyhyt kiusaamisen vastainen reagoitusuunnitelma, joka perustuu siihen, mitä luokka havaitsi ja harjoitteli. Käytännöllinen lopputulos tukee toimijuutta ja jaettua vastuuta.

- Ryhmittele ajatukset yksinkertaisiin teemoihin, kuten ennaltaehkäisy, ilmoittaminen, sivullisten toiminta, aikuisten apu, uhrien tukeminen ja vastuullisuus.
- Auta oppilaita valitsemaan pieni määrä realistisia toimia kokeiltaviksi.

Opettajan tulee lopuksi muistuttaa oppilaita siitä, miten he voivat ylläpitää kunnioittavaa käytöstä oppitunnin jälkeen. Tämä vähentää riskejä emotionaalisesti latautuneen aiheen käsittelyn jälkeen.

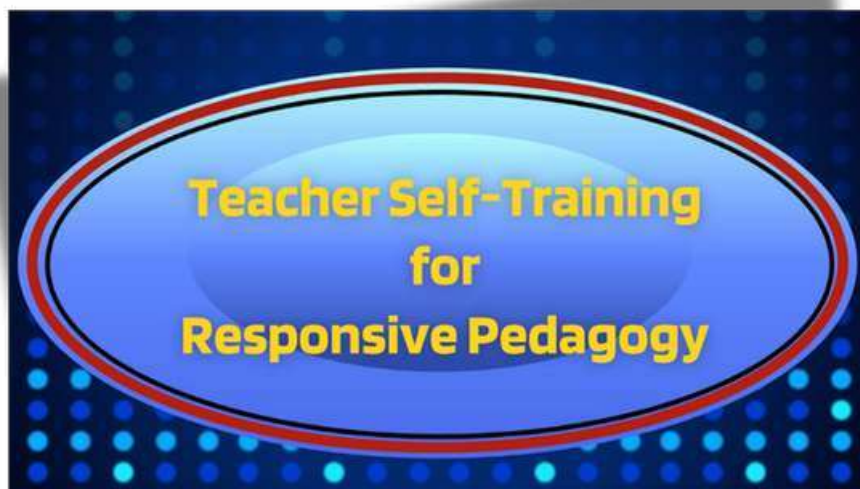
- Muistuta lyhyesti oppilaita siitä, kenelle he voivat puhua, jos aihe tuntuu henkilökohtaiselta tai vaikealta.
- Toista rajat: ei ihmisten nimeämistä tai juoruilua, ja kunnioittava käyttäytyminen jatkuu luokkahuoneen ulkopuolella.

3. Opettajan on syytä käyttää muutaman minuutti omaan pohdiskeluun seuraavaa kertaa varten. Tämä auttaa kehittämään responsiivisia käytäntöjä.

- Ketkä liittyivät mukaan helposti ja ketkä tarvitsivat vähäisemmän altistuksen vaihtoehtoja?
- Milloin tunnelma muuttui ja mikä auttoi vakauttamaan (luokka)huoneen?
- Mitä muutan seuraavalla kerralla (tahti, rakenne, roolit, ohjeet, aikalisä)?

Responsiivisen pedagogiikan itseopiskelumateriaali opettajalle

Luokkahuoneen arjessa opettajat kohtaavat jatkuvasti tilanteita, joita ei voida käsitellä vakiomenetelmillä: tunteet nousevat pintaan, osallistumisesta tulee epätasaista, syntyy epävarmuutta ja laajempi konteksti muovaa sitä, kuka kokee voivansa puhua. Responsiivinen pedagogiikka vastaa tähän todellisuuteen käsittelemällä opettamista jaettuna pyrkimyksenä, joka perustuu keskinäiseen vastuuseen, tarkkaavaisuuteen ja reflektivaan hetkessä tapahtuvaan sopeutumiseen. Tällaisissa olosuhteissa oppilaat voivat kokea demokratian elettyinä prosessina eivätkä vain käsiteltävänä aiheena. Prosessin myötä he tulevat avoimemmiksi toiselleen, kykenevät ottamaan vastaan vertaistensa näkökulmia ja luomaan yhdessä. Tällaisen asenteen harjoittamista varten PowerPoint-esitys ”Opettajien responsiivisen pedagogiikan itseopiskelumateriaali” tarjoaa kymmenen ”jos – niin” -vaihtoehtokokonaisuutta: jokainen dia alkaa JOS-kontekstilla ja sisältää kolme NIIN-reagointivaihtoehtoa. Opettaja pyydetään valitsemaan jokin vaihtoehto, minkä jälkeen he näkevät napsauttamalla palautteen: sopivimmat vaihtoehdot on merkitty vihreällä pisteellä ja vähemmän sopivat vaihtoehdot oranssilla pisteellä. Lyhyet selitykset tukevat pohdintaa ja uudelleenharkintaa. Katso esitys klikkaamalla [tätä](#).

6. Hyväksyvän katseen ymmärtäminen ja soveltaminen käytännössä

Esittelemme tässä kolme harjoitusta, jotka valmistavat oppilaita ymmärtämään, mikä on hyväksyvä katse, miksi sillä on merkitystä ja miten se toimii. Jotta oppilaat voisivat harjoitella asioiden tunnustamista ennen niiden arvioimista, opiskelijoiden täytyy usein kokea itse, kuinka nopeasti mieli leimaa asioita ja kuinka helposti nuo leimat voivat olla vääriä. Kolmen yhdistetyn harjoituksen myötä oppilaat oppivat erottamaan ensivaikutelmat ja kuvailevan havaitsemisen toisistaan ja lykkäämään tuomitsemista, kunnes asiayhteys tulee ilmi. Opettajia kannustetaan kokeilemaan harjoituksia ensin itse, ennen kuin he pyytävät oppilaita tekemään ne. Tämä tukee luokkahuonekulttuuria, jossa oppilaat voivat tulla nähdyiksi ilman, että heidät leimataan tietynlaisiksi, ja jossa kommunikaatio säilyy avoimena ja kunnioittavana.

Eduardo Verastegui: "Snack Attack". Katso "Snack Attack" [klikkaamalla tätä](#).

Valmistava harjoite hyväksyvään katseeseen: Luokitteluiden tuolle puolen astuminen

Harjoitus 1: Ohjattu kolmivaiheinen katselu

Vaihe 1 antaa oppilaille ensikatsauksen ja mahdollisuuden muodostaa ensikäsityksen. He katsovat elokuvaa *Snack Attack* alusta siihen hetkeen asti, kun poika alkaa syödä keksejä. Tässä vaiheessa ei käydä keskustelua. Oppilaat ovat hetken hiljaa ja kirjoittavat sitten yksityisesti ensivaikutelmastaan käyttäen jotakin alla olevista aloituksista:

- "Ensivaikutelmani on..."
- "Juuri nyt ajattelen..."
- "Mieleeni tuleva nimitys on..."

Kirjoitustehtävä ensivaikutelmasta tekee nopean tuomitsemisen näkyväksi ilman, että ajatukset leviävät ryhmän sisällä.

Vaiheessa 2 oppilaiden tehtävänä on tarkastella tilannetta uudelleen kuvailemalla sitä ilman suoraa tulkintaa (kuvataan vain se, mitä voidaan havaita – teot, sanat, äänensävy, ajoitus, asento, etäisyys – tuomitsematta tai selittämättä miksi). Oppilaat jatkavat katsomista, kunnes nainen pääsee istumaan junassa. Sen jälkeen he työskentelevät pareittain tai pienryhmissä 3–5 minuutin ajan ja jakavat vain havaitsemiaan yksityiskohtia käyttäen seuraavia aloituksia:

- "Huomaan..."
- "Näen..."
- "Havaitsen..."

Tässä on noudatettava yhtä sääntöä: suorasta luokittelusta pidättäytymistä ("hän on") tai motiivien arvailua. Jos leimaamista ilmenee, oppilaat muotoilevat sen uudelleen havainnoksi. Esimerkiksi "Hän on töykeä" -arvostelun tai motiivien arvailun sijaan oppilaiden tulisi kuvailla, mitä he havaitsevat: "Hän kurottaa jälleen keksejä kohti sanomatta mitään."

Tämä harjoittaa hyväksyvää katsetta, kun oppilaat keskittyvät tarkkaavaiseen vastaanottamiseen ja erottavat havaitun oletetusta.

Vaiheessa 3 oppilaita kehoitetaan luomaan kolmas silmäys, jotta he voivat tunnustaa tosiasiat ja tulkita asioita uudelleen. Tunnustaminen tarkoittaa sen tunnistamista, mitä kohtauksessa todella tapahtuu elokuvan näyttämän perusteella. Uudelleen tulkitseminen tarkoittaa ensivaikutelman arviointia uusien tietojen valossa.

Oppilaat työskentelevät kaikki yhdessä 5–8 minuutin ajan pohtien ja tarkistaen näkemyksiään ja käyttäen seuraavia virkkeen aloituksia:

- ”Nyt ymmärrän, että...”
- ”Aluksi ajattelin..., mutta nyt ymmärrän...”
- ”Keskeinen yksityiskohta, joka muutti näkemykseni, oli...”

Harjoituksen loppuksi oppilaat kertovat yhdellä virkkeellä, mitä he ovat oppineet siitä, miten ensivaikutelma voi olla virheellinen. Ihmisten leimaaminen liian nopeasti voi vahingoittaa ihmissuhteita, joten meidän on hyvä pysähtyä, huomata omat ennakkoluulomme ja muuttaa näkemyksiämme, kun uutta tietoa tulee ilmi.

Harjoitus 2: Oppilaiden johtama kolmivaiheinen katselu (The Present)

Luokka katsoo Filmakademie Baden-Württembergin elokuvan The Present yhdessä. Sen jälkeen oppilaat työskentelevät pareittain ja tunnistavat kolme vaihetta: ensivaikutelma, kuvaileva havainnointi ja tunnustaminen/uudelleentulkinta. Tarkoituksena on auttaa oppilaita tunnistamaan hyväksyvän katseen mekanismi itse, sen sijaan, että he luottaisivat opettajan opastukseen. Kun oppilaat osaavat nimetä nämä vaiheet itsenäisesti, he syventävät ymmärrystään ja luovat vahvemman perustan hyväksyvän katseen soveltamiselle, ei ainoastaan luokkahuoneessa ja AELD-työskentelyssä, vaan myös koulun ulkopuolella arkielämässä. Tämä edistää kunnioittavampia ja demokraattisempia suhteita.

The Present, katso The Present napsauttamalla [tästä](#).

Harjoitus 3: Hyväksyvän katseen miniprojekti

Oppilaat luovat lyhytelokuvan tai piirrossarjan, joka esittelee seuraavat kolme vaihetta käytännössä: ensivaikutelma, kuvaileva havainnointi ja tunnustaminen/uudelleentulkinta. Tarinan luominen auttaa oppilaita ymmärtämään mekanismeja syvemmin, koska heidän on osoitettava, miten nopeasti leimat muodostuvat ja miten ne voivat muuttua, kun tietoa tulee lisää. Nämä taidot edistävät kunnioittavia, demokraattisia suhteita koulussa ja sen ulkopuolella.

Jotta harjoitus olisi turvallinen, oppilaat käyttävät kuvitteellisia tai yhdisteltyjä tilanteita ("sellainen tilanne, kuten...") eivätkä todellisia luokkakavereita tai tunnistettavia tapahtumia. Nimiä tai henkilökohtaisia kokemuksia ei vaadita. Opettaja määrittelee harjoituksen oppimistehtäväksi, ei viihteeksi tai henkilökohtaisiksi paljastuksiksi.

Itsensä ja keskinäisen hyväksymisen harjoittelu

Valmistavat harjoitukset osoittavat, että ensivaikutelmat voivat olla vääriä ja että leimat voivat katkaista viestinnän. Tämä osio syventää tätä ymmärrystä mahdollistamalla saman mekanismin harjoittelun todellisissa vuorovaikutustilanteissa:

1. Pysähdy, jotta vältät nopean tuomitsemisen.
2. Huomaa kuvailemalla tosiasioita.
3. Reagoi tunnustamalla asiat ennen niiden arviointia.

Seuraavat käytännön harjoitukset auttavat opettajia ja oppilaita harjoittelemaan tätä asennetta keskusteluissa, vertaispalautteessa, ryhmitöissä ja AELD-tehtävissä. Näin tunnustamisesta ja vastavuoroisesta hyväksymisestä tulee yhteinen tapa luokahuoneessa ja sen ulkopuolella.

Tarjoamme hyväksyvän katseen koulutuskokonaisuudet viidestä eri näkökulmasta:

- a. Opettaja → Itsensä hyväksyminen
- b. Oppilas → Itsensä hyväksyminen
- c. Opettaja → Oppilaat
- d. Oppilaat ↔ Oppilaat
- e. Oppilaat → Opettaja

a. Opettaja → Itsensä hyväksyminen

Opettajan itsehyväksyntä auttaa, kun opettaja tuntee kiirettä, ärtymystä, häpeää, epävarmuutta tai halua kontrolloida/korjata.

Vaihe 1: Pysähtyminen. Opettaja pysähtyy ennen toimimista: yksi hidas uloshengitys, pehmenä hartioita/leukaa, hidasta vauhtia.

Vaihe 2: Huomaaminen. Opettaja kuvaa tilaansa ilman itseen kohdistuvaa tuomitsemista:

- ”Huomaan kiirehtiväni.”
- ”Huomaan kehossani kireyttä.”
- ”Huomaan halun kontrolloida tai korjata.”
- ”Huomaan olevani puolustuskannalla.”

Vaihe 3: Reagoi tunnustamalla havaintosi (itsellesi). Opettaja tunnistaa, mitä tapahtuu, ja valitsee yhden pienen seuraavan askeleen:

”Tämä on jännittynyt/epävarma hetki; voin reagoida rauhallisesti.”

Tämän jälkeen opettaja valitsee yhden pienen teon, esimerkiksi hidastamisen, tarkentavan kysymyksen esittämisen, parityöskentelyyn tai kirjoittamiseen siirtymisen, havainnoinnin sallimisen yhtenä vaihtoehtona tai epävarmuuden rauhallisen nimeämisen.

Harjoitukseen voi liittää myös valinnaisen minuutin mittaisen jälkipohdinnan: ”Mikä oli ensimmäinen sisäinen tuomioni?” / ”Mitä huomasin sen sijaan?” / ”Mikä pieni teko auttoi?”

b. Oppilas → Itsensä hyväksyminen

Oppilaan itsehyväksyntä auttaa, kun oppilas tuntee häpeää, pelkoa tuomitsemista, turhautumista, tarvetta puolustautua tai halua vetäytyä.

Vaihe 1: Pysähtyminen. Oppilas vetää kerran henkeä ja pysähtyy ennen reagoimista (sulkeutumista, riitelemistä, luovuttamista).

Vaihe 2: Huomaaminen. Oppilas nimeää, mitä on tapahtumassa, mutta ei nimittele itseään:

”Juuri nyt minusta tuntuu...”

”Huomaan haluavani piiloutua/riidellä/luovuttaa.”

”Kehoni tuntuu...”

Vaihe 3: Reagoi tunnustamalla havaintosi (itsellesi). Oppilas tunnistaa hetken ja ottaa yhden pienen askeleen:

”Tämä on vaikeaa, mutta voin ottaa yhden pienen askeleen.”

Valitse yksi vaihtoehto: havainnoi ensin, kirjoita yksi rivi, esitä yksi kysymys, jaa parille, pyydä selvennystä.

Harjoitukseen voi liittää myös valinnaisen jälkipohdinnan: ”Yksi asia, jossa onnistuin tänään, oli...”

c. Opettaja → Oppilaat

Opettajien hyväksyvä suhtautuminen oppilaisiin auttaa silloin, kun oppilaan käytös aiheuttaa nopeaa tuomitsemista, kun osallistuminen on epätasaista tai kun oppilaan ajatus on vasta muotoutumassa ja tarvitsee aikaa kehittyäkseen.

Vaihe 1: Pysähtyminen. Opettaja pitää tauon ennen leimaamista ("laiska", "töykeä", "ei yritä") ja säilyttää rauhallisen sävyn ja tahdin.

Vaihe 2: Huomaaminen. Opettaja kuvailee, mitä on havaittavissa – ei oppilaan persoonaa:

- "Huomaan, että olet hiljentynyt."
- "Huomaan, ettet osallistu juuri nyt."
- "Huomaan, että (luokka)huoneeseen tuli jännittyneisyyttä / tahti kiihtyi."

Vaihe 3: Vastaa tunnustamalla (tunnista ennen arviointia).

Opettaja tunnistaa tilanteen ja tarjoaa turvallisen seuraavan askeleen:

- Tunnustus: "Tämä vaikuttaa vaikealta/epävarmalta juuri nyt."
- Käden ojennus: "Kokeillaan tätä ensin pareittain", "Kirjoitetaan hetki ennen puhumista", "Odotetaan 20 sekuntia", "Voit tarkkailla" tai "Jakaminen on vapaaehtoista".

Harjoitukseen voi liittää myös valinnaisen jälkipohdinnan: "Mitä leimaa melkein käytin?" / "Mitä kuvailin sen sijaan?" / "Laajensiko reaktioni osallistumista?"

d. Oppilaat ↔ Oppilaat (vertaisharjoittelu)

Oppilaiden hyväksyntä opettajaa kohtaan auttaa ryhmätyöskentelyssä, keskusteluissa, erimielisyyksissä ja erityisesti AELD:n jakamisen ja palautteen antamisen tilanteissa, jolloin oppilaat voivat tuntea olonsa haavoittuvaisiksi.

Vaihe 1: Pysähtyminen. Oppilaat pysähtyvät, ennen kuin he reagoivat pilkkaamalla, tuomitsemalla nopeasti tai keskeyttämällä.

Vaihe 2: Huomaaminen. Oppilaat aloittavat kuvailemalla eivätkä arvioimalla:

- ”Huomaan...” / ”Näen...” / ”Havaitsen...”
- Jos havainnointi ajautuu leimaamiseen, oppilaat muotoilevat sen uudelleen havainnoksi

Vaihe 3: Vastaa tunnustamalla (tunnista ennen arviointia).

Oppilaat tunnustavat panoksen ja vastaavat siihen kunnioittavasti:

- ”Kuulen/näen, mitä näytät...”
- AELD-palautteen osalta: ”Huomasin...” / ”Se sai minut ajattelemaan...” (ennen tuomitsemista tai neuvomista).
- Jos tapahtui väärinkäsitys: ”Ensin ajattelin..., mutta nyt tajuan...”

Harjoitukseen voi liittää myös valinnaisen jälkipohdinnan: ”Yksi tapa, jolla säilytimme tänään tilan kunnioittavana, oli...”

e. Oppilaat → Opettaja

Opettajan hyväksyminen auttaa, kun opiskelijat ovat eri mieltä, tuntevat tulevansa väärinymmärretyiksi, ovat jännittyneitä tai tarvitsevat selvennystä – ilman tilanteen kärjistymistä tai keskeytymistä.

Vaihe 1: Pysähtyminen. Oppilaat pysähtyvät ennen kuin he reagoivat sarkastisesti tai silmien pyöräytyksillä, sulkeutumalla tai vihamielisillä kommentteilla.

Vaihe 2: Huomaaminen. Oppilaat kuvaavat kokemustaan opettajan toimintaa leimaamalla:

- ”Huomasin hämmentyväni, kun...”
- ”Huomasin, että vauhti tuntui minusta nopealta.”
- ”Huomasin, etten halunnut enää puhua.”

Vaihe 3: Vastaa tunnustamalla (tunnista ennen arviointia).

Oppilaat tiedostavat ensin, mitä opettaja yrittää saavuttaa, ja ilmaisevat sitten tarpeensa selkeästi:

- ”Ymmärrän, että haluat meidän..., ja minulla on vaikeuksia...”
- ”Saatan olla ymmärtänyt väärin... voisitko selventää?”
- ”Voisimmeko kokeilla sitä vielä kerran siten, että meillä olisi enemmän aikaa, ensin olisi lyhyt kirjoitusvaihe tai työskentelisimme pareittain?”

Harjoitukseen voi liittää myös valinnaisen jälkipohdinnan: ”Yksi virke, joka piti viestinnän avoimena, oli...”

Tämä osio esitteli hyväksyvän katseen käytännöllisenä tapana: Pidä tauko, huomaa, vastaa tunnustaen. Visuaaliseen materiaaliin perustuvan (esim. elokuvapohjaisen) valmistelun ja tärkeimpiin suhteisiin (itse ja muut) liittyvien arkisten rutiinien avulla opettajat ja oppilaat oppivat hidastamaan nopeaa tuomitsemista, vähentämään leimaamista ja edistämään turvallisempia ja demokraattisempia tapoja olla yhdessä koulussa ja sen ulkopuolella.